

Gepubliseer op:

Deur Christus Alleen

Tuisblad van dr. A.H. Bogaards

www.enigstetroos.org

HET OUDE GELOOF.

KLAAR BETOOG DAT HET CHRISTELIJK GELOOF VAN DEN BEGINNE
DER WERELD BESTAAN HEEFT EN DAT HET ALZO HET RECHTE,
WAARACHTIGE, OUDE EN ON GETWIJFELDE GELOOF IS,

DOOR

HEINRICH BULLINGER.

Hierin hebt gij ook, lieve lezer, een korte historie, en aanwijzing van de tijden des heiligen geloofs, zijner voor, naamste werken en bevestigingen, ook van zijn toe, en afnemen, vanaf den aanvang der wereld.

Bovendien is het een kort begrip des ganschen bijbels, en een bewijs, dat door dit Christengeloof alle vromen Gode behaagd hebben en zalig geworden zijn.

JESUS.

DEZE IS MIJN GELIEFDE ZOON, IN WELKEN IK MIJN WELBEHAGEN HEB, HOORT HEM. MATTH. 17.

HEINRICH BULLINGER

UIT DE OUD-ZURICHSCH (DUITSCH) TAAL OVERGEZET EN VAN
EENE INLEIDING VOORZIEN

Door Ds H. A. J. LÜTGE EM.-PRED. VAN AMSTERDAM (+)

Dr. G. OORTHUYS PREDIKANT TE AMSTERDAM

BIJ J. B. WOLTERS' U. M. - GRONINGEN, DEN HAAG. 1923

Den vromen, eerzamen en wijzen Hans Heinrich Winckely, thans te Bazel woonachtig, zijnen zeergeliefden broeder, wenscht Heinrich Bullinger veel heil door Jezus Christus onzen eenigen Heiland.

Hoewel ik niet den minsten twijfel heb, en gewis wel weet dat Gij, zeergeliefde broeder, zeer weinig verklaring noodig hebt van het geloof in Jezus Christus, aangezien gij dit heilige geloof in Hem, onzen Heere Jezus, inderdaad door veel smart, wederwaardigheid, smaad, ellende en ontbering uwer goederen, bewezen en openlijk bevestigd hebt; toch heb ik, tot eer en bevordering van ons geloof, ook ten dienste en ten goede van vele eenvoudige en niet wel, onderwezen menschen en tot uwe ernstige aanmoediging deze korte verklaring van ons heilig geloof aan u willen schrijven, opdat daardoor de kleinmoedigen moed en vertrouwen mochten gewinnen en gesterkt worden, wanneer zij zien, dat het met ons heilig geloof zoo heerlijk esteld is, dat het zoo wel gegrond is, en dat alle oude, wijze, eleerde, vrome en heilige lieden van den aanvang der wereld reeds dit geloof gehad hebben; eindelijk, opdat ook die (zoo zij het althans willen) eene vriendelijke waarschuwing zouden hebben, die ons niet slechts oude, maar overoude, ware, welgegronde en ongetwijfelde, heilige en onbevleete geloof, voor nieuw en sektarisch uitkrijten en vervolgen.

God moge hun en ons genadig zijn, opdat wij ons geheel en alleen op Jezus Christus verlaten en Zijne leer trouwelijk volgen. Amen.

Mijn geliefde broeder, Leo Judae, uw neef, groet u en uwe lieve huisvrouw.

ZURICH, Maart 1537.

1. Opskrif en begin

KLARE ONDERWIJZING UIT DE HEILIGE SCHRIFT, DAT HET CHRISTEN
GELOOF VAN DEN BEGINNE DER WERELD BESTAAN HEEFT,
EN DAT DOOR DIT GELOOF ALLEEN ALLE VROMEN GODE
BEHAAGD HEBBEN EN ZALIG GEWORDEN ZIJN.

1.1. Dat het Christengeloof niet slechts 1500 jaren oud is.

Ik voorzie zeer wel, dat vele eenvoudige Christenen zich over mijn voornemen niet weinig zullen verwonderen, want zij hebben geleerd en meenen alzoo, dat het Christengeloof eerst onder den Keizer Tiberius aangevangen is, dewijl ons uit het evangelie van Lucas bekend is, dat Johannes de Dooper in het vijftiende jaar der regeering van Tiberius begonnen is het Evangelie te prediken, waarbij dan nog komt, dat alle geschiedschrijvers eenparig zeggen, dat Jezus Christus in het achttiende jaar van Tiberius geleden heeft.

Nu is het wel waar, dat toenmaals eerst alle profetieën in vervulling etreden zijn, en toen eerst het ware heil volkomen geopenbaard is, ook dat eerst van toen aan de heerlijke schatten van Christus Episch rijkelijk, als nooit tevoren, allen volken verkondigd en medegedeeld zijn. Niettemin echter is dit gansche heil in Christus Jezus reeds lang tevoren beloofd en geprofeteerd, en ook den heiligen voorouderen afgeschaduwde, zoodat zij niet minder Jezus Christus in den geest zien en op Hem vertrouwd hebben dan wij. Hoewel bij ons alles duidelijker is, ons als het ware in handen gegeven of voldaan en vers vuld is, wat bij hen nog eenigszins donker was en met hartelijk verlangen in de toekomst verbeid werd. Daartoe ben ik niet de eerste, die met deze maning van de oudheid onzes Christelijken geloofs voor den dag kom. Want ook de heilige bisschop Eusebius van Caesarea, die voor twaalfhonderd jaren leefde, desgelijks ook andere Christelijke leeraren, hebben dit alles voor mij duidelijk geleerd en geschreven.

Eusebius spreekt in het eerste boek zijner geschiedenis kerk zeer duidelijk: "Allen, die van Abraham terug tot op den eersten mensch naar de geslachten in hunne orde vermeld worden, of zij al den naam Christenen niet gehad hebben (want die is eerst te Antiochië, ettelijke jaren na de hemelvaart van Christus den geloovigen gegeven, Hand. 1 1), zijn toch naar de religie en het wezen der zaak allen Christenen geweest. Want het woord Christen beteekent iemand, die op Christus vertrouwt, en door Zijn leer aan het geloof, aan Gods genade en gerechtigheid vasthoudt, met allen ijver de Goddelijke leer aanhangt en ook al wat deugdvol is ijverig betracht. Zoo zijn dus ook zonder twijfel de hierboven gemelde heilige mannen datgene geweest, wat zich thans de Christenen roemen te zijn", enz. Dit alles zijn woorden van gemelden Christelijken ouden leeraar Eusebius. Opdat echter niemand denke, dat wij op menschen of op een vreemden grond bouwen, willen wij onze meening in dezen uit de Schrift bewijzen, en de zaak, tot beter verstand, wat hooger ophalen.

2. VAN DE GOEDHEID GODS EN DE BOOSHEID DES MENSCHEN.

2.1. Van de schepping des hemels en der aarde in den beginne

-God, die van eeuwigheid af Zichzelven tot alle volkomenheid algenoegzaam was, en nimmer van eenig schepsel iets behoeft tot Zijne volmaking, heeft alleen uit eigen aard en natuur, die goed is, dat is: uit loutere genade en erbarming, ja, enkel ten goede, den mensch geschapen, doch eer Hij hem schiep, tevoren reeds hem met onuitsprekelijken rijkdom Zijner weldaden wonderbaar verzorgd en overladen. Want als Hij Zich de schepping der menschen voorgenomen had, en de tijd dàr was, die Zijne Goddelijke wijsheid en voorzienigheid bepaald had, heeft Hij allereerst den mensch een wondervolle herberg bereid en deze nog veel heerlijker versierd.

Eerst maakte God de grondstoffen gereed, die Hij daarna (toen het schoone licht en de lichte helderheid geschapen was), heeft vaneen gescheiden en elk deel tot zijn doel bestemd. Boven de diepte, dat is boven het water en de aarde, die nog in het water was, heeft

Hij eenendampkring~ gemaakt, en den hemel gelijk een tent daarover uitgespannen. Daarna heeft Hij de aarde, zooveel zij tot woning der menschen dienen moest, als uit het water geroepen en te voorschijn ebracht, en aan het water zijne grenzen en perken gesteld, waar, buiten het niet treden kan. En deze drie stukken, het water, de aarde en de dampkring (dat is de lucht en de helderheid boven ons, tot aan de hoogte des hemels), zijn de wezenlijke en substantiële deelen der wereld en dienen als een huis ter woning den menschen. Toch was dit alles nog ruw en onafgewerkt en in het geheel niet versierd.

2.2. Van de versiering des hemels en der aarde.

Daarom legt de wijze en getrouwe Meester verder de hand aan Zijn werk, om het treffend en wonderlijk te voltooien, en zeldzaam te versieren; ja, niet alleen te versieren, maar ook vruchtbaar en nuttig voor den toekomstigen gast en inwoner, den mensch, te maken. Ten eerste, dewijl de mensch de aarde bewonen zou, versiert hij haar op het allerschoonst en bekleedt haar met een schoon groen kleet, dat is met eene weide, en deze wederom versiert Hij met bloemen en allerlei kruiden, die niet alleen mooi zijn om aan te zien en van wonderlijke gestalte en vorm, van lieflijken geur en schoone kleuren, maar ook nuttig tot spijs en tot allerlei artseneij. Daartoe schiep hij ook velerlei boomen en gewassen. Hij besproeide de aarde met schoone bronnen, beken en vlietende stroomen. Ja, den bodem maakte Hij niet overal gelijk en effen, maar verhief hem aan vele plaatsen Eunuch wonderlijk, waardoor wij hier en elders hebben. de dalen, vlakten, bergen en heuvels, 't welk alles zijn oorzaak, vrucht en lust heeft.

Na dit alles begon Hij ook den hemel en het uitspansel te versieren en zette daarin zon en maan, de planeten en de sterren. Deze alle zijn schoener en wonderlijker dan menschentong kan uitspreken. Het is echter hun ambt, waartoe zij aan den hemel zijn gesteld, dat zij ons verlichten zouden en met hun op, en ondergang of beweging, tijd, jaar, maand en dag aanwijzen en dag en nacht onderscheiden.

Ten derde heeft Hij ook de hand geslagen aan de wateren, in welke Hij niet minder wonderen gewerkt heeft dan in den hemel

en op aarde. Want in het water en bijzonderlijk in de zee schijnen de wonderwerken Gods in de visschen en zeewonderen, zoo men hunne natuur en levenswijze beschouwt. En ook in het luchtruim heeft Hij machtige teekenen Zijner goedheid, kracht en wijsheid geschapen en verordend, met name het gevogelte, dat, bij vele nuttigheden, ook nog liefelijk voor den mensch zingt en hem verlustigt.

Ten laatste heeft Hij nog overvloediger de aarde begiftigd en haar met allerlei nuttige en schoone dieren gevuld, en daarvan een rijke verscheidenheid in het leven geroepen. En dan is bij al deze rijke

schaten nog niet eens gedacht aan het edelgesteente, goud, zilver, ertsen en ontelbare andere heerlijke dingen.

2.3. VAN DE SCHEPPING DES MENSCH

Toen nu de Heere zulk een schoon en rijk lustoord had toebereid, des men- toen eerst heeft Hij, na al deze dingen, den mensch geschapen, die over dit alles heer zijn zou. Hem heeft Hij ook boven alle andere

creatures begiftigd, en hem naar Zijn eigen beeld geschapen. Met lichaam en ziel heeft Hij hem gemaakt en die zouden altoosdurend geweest zijn, zoo hij niet in de zonde gevallen was. Thans heeft hij

een aan den dood onderworpen lichaam en eene onsterfelijke immerdurende ziel. Den eersten mensch echter heeft Hij gansch volkomen en zonder gebrek gemaakt, zoodat hij voorzeker niet zonder oorzaak

een beeld Gods genaamd is. Het was den Heere ook niet genoeg, dat Hij de aarde schoon en heerlijk versierd had; neen, Hij plantte op de aarde bovendien eenen bijzonderen lusthof, een paradijs en

daarin zette Hij den mensch, Zijn boven alles geliefd schepsel. En dewijl hij zoo werkeloos en alleen, zonder zijns gelijke, niet aangenaam leven kon, beval Hij in de eerste plaats, dat hij den lusthof bebouwen en bewaren zou; en in de tweede plaats schonk Hij hem uit zijn eigen vleesch en gebeente eene vrouw, opdat deze eene hulpe des mans zou zijn. Alzoo heeft Gods goedheid den mensch gansch voltooid en volkomen willen maken, opdat hem niets zou ontbreken van die dingen, die tot een recht gelukkig en volkomen leven dienstig zijn.

2.4. Van de ondankbaarheid en de boosheid des menschen.

Het was dus billijk, dat de mensch, die met rede en hoog verstand begaafd was, ook God voor zulke hoogheerlijke gaven dankbaarheid en gehoorzaamheid bewijzen zou. Ja, God, die niet alleen goed, maar ook rechtvaardig is, vorderde dit van hem, en wel door middel van het gebod, dat God hem gaf, luidende: "Van allen boom dezès hofs zult gij vrijelijk eten; maar van den boom der kennis des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten". En dit gebod was niet zwaar noch onbillijk; het eischte alleen gehoorzaamheid en liefde tot God, den Schepper, op wien het schepsel, de mensch, alleen zoude zien, van wien hij ook alle goed met vertrouwen verwachten zou. Hij behoorde ook niet uit zichzelf den maatstaf van goed en kwaad te nemen, maar alleen datgene kwaad en verboden te achten, wat God als kwaad verbiedt, en voor goed en recht te houden, wat God toelaat en niet verbiedt. Tot afbeelding hiervan, tot zichtbaar teeken en sacrament, heeft de Heere een goed zichtbaren en vruchtbaren boom in den lusthof getoond en hem verboden met ernstige dreiging, dat hij, ten dage als hij van dezen boom zou eten, den eeuwigen dood zou sterven. De mensch echter gedroeg zich ontrouw jegens God, den Getrouwe, verachtte Zijn gebod, en geloofde meer het voorgeven der vrouw en der slang, dan het waarachtige woord Gods; welke daad niet anders was, dan uit zichzelf en van elders een maatstaf des goeds en des kwaads te nemen, in stede van uit God; en niet alleen God aan te hangen en te gehoorzamen als Dengene, die het goede met een iegelijk menschenkind voor heeft. Want de mensch, verleid door de vrouw en de slang, geloofde, dat God hem afgunstig was en iets van de Goddelijke wijsheid hem onthield. En van het oogenblik, dat het hart door ongeloof van God afgeweken was en van Hem niet alle goeds met vertrouwen verwachtte, greep de hand naar de schadelijke vrucht, en de mond at van de verboden spijs. Zoo wilde de mensch door een ander middel dan door God, zich tot Goddelijke majesteit verheffen, en alzoo hetgeen hij meende te kort te komen, zich verschaffen. Hij verspeelde alzoo

met zijn ongelooft, ontrouw, ongehoorzaamheid en ondankbaarheid het leven, en stierf den dood, dat is, hij maakte zich schuldig tegenover God en viel in de straf der eeuwige verdoemenis, ja hij maakte zich den duivel ten eigendom, dien hij vlijtig geloofd had en diende. Daarentegen verliet hij God en kwam alzoo geheel in de dienstbaarheid des duivels en der duisternis. En alzoo hebben wij thans van Gods goedheid en trouw, en daartegenover van des menschen boosheid en groote ontrouw gehoord.

3. DE EERSTE EN RECHTE GROND VAN ONS HEILIG CHRISTELIJK GELOOF.

3.1. Van de gerechtigheid en barmhartigheid Gods

Nu zou God, de rechtvaardige, in het volste recht zijn geweest, indien Hij den mensch verstouten, verdorven, verdoemd en hem den duivel geheel overgegeven had, en zulks vorderde ook Zijne gerechtigheid en Zijne waarheid. Immers, Hij had gesproken: "Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven". Daartegenover was het echter de goedheid en erbarmen Gods, die vorderde, den mensch, de arme en bevreesde creatuur, niet geheel ten verderve te richten.

Tusschen die beide in is een middel gevonden, waardoor der Goddelijke gerechtigheid en waarheid zou genoeg geschieden, en waarin zich tevens zoude openbaren en betoonen de Goddelijke barmhartigheid. Dat middel is Christus Jezus, die ons uit loutere genade Gods is gegeven, voor onze zonden is opgeofferd, Gods gerechtigheid voldaan en betaald heeft en ons alzoo uit de banden des duivels verlost heeft. Hij is voor ons allen gestorven, daar God ezege had: "ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven." Daarom is Christus voor ons allen gestorven, opdat wij door Zijnen dood leven zouden en uit het rijk der duisternis verlost en overgezet zouden worden in het rijk van den geliefden Zoon Gods.

3.2. De genade Gods wordt Adam verkondigd.

Deze raadslag van Goddelijke wijsheid, die zonder twijfel reeds van eeuwigheid was vastgesteld, is ook aan Adam na den val juist op tijd geopenbaard, op de volgende wijze. Toen de mensch van de vrucht des verboden booms gegeten had, zijn hem van stonde aan

de oogen geopend, zoodat hij zich geschaamd heeft, ziende, dat hij naakt was. Tot dusver had hij in onschuld geleefd; daarom begon hij zich thans te bedekken, doch met slechte bedekselen, waarop zij zelve niet eens vertrouwden (gelijk dan ook alles, wat de mensch van zichzelf tot bedekking der zonde maakt. geheel onnut is). Want zij vluchtten voor den Heere en verbergden zich voor Hem.

3.3. Zonde

De Heere echter zocht den vluchtende op, bestrafte hem over *Zonde*. zijnen val en zijne ellende en

hij ontvallen was, zeggende: "Adam, waar zijt gij?", dat wil zeggen: erkent gij ook in welke ellende, en uit welke groote zaligheid gij gevallen zijt ? Hier behoorde de mensch zijn euveldaad erkend te hebben, doch hij werpt het op zijne naaktheid. Maar de Heere dringt nog verder bij hem aan, of hij nog zijne zonde wilde be- kennen, en zeide: "Wie heeft u gezegd dat gij naakt zijt"? Ja, om hem op den goeden weg te helpen en hem tot belijdenis van zonde te brengen, spreekt God verder: "Hebt gij van den boom gegeten, van welken Ik u gebod, dat gij daarvan niet zoudt eten"? De mensch wilde echter niet eerlijk zijne zonde bekennen, en wierp de schuld eerst op zijne gezellin, op de vrouw en deed dat met zulke onheusche en laatsdunkende woorden, dat het duidelijk te merken was, hoe hij in zijn hart heimelijk de schuld goddelooslijk en onbillijk op God wierp. Want hij sprak niet alleen: De vrouw gaf mij van den boom te eten, maar voegde honend daarbij: "de vrouw, die Gij mij gegeven hebt." Alsof hij zeggen wilde: Gij zijt zelf schuldig; hadt Gij mij de vrouw niet gegeven, zoo zou ik niet bedrogen zijn. En toch had de rechtvaardige God hem de vrouw niet gegeven ter verleiding, maar tot eene hulpe. Zoo komt hier opnieuw groote herinnerde hem aan net leven. Waaraan verkeerdheid en zware schuld des menschen aan het licht.

3.4. Genade

Niettegenstaande dit alles voer de lankmoedige God voort en wilde beproeven om tenminste, kon het zijn, eenige bekentenis der zonde bij de vrouw, die dan toch met zondigen aangevangen was, te mogen vinden. Doch neen, in 't geheel niet. De eene mensch was gelijk de

ander, en beiden erkenden niet. Daarom, gelijk Adam alle schuld der vrouw gegeven had, alzoo werpt de vrouw alle schuld op de slang, dat is op den duivel. Gelijk immers nog heden ten dage de mensch pleegt te doen. Welke mensch echter (die althans gemelde handeling goed bij zichzelf overdacht heeft), zou nu nog durven zeggen, of zelfs maar denken, dat iets van de belofte, van de gerechtigheid en zaligheid der menschen, aan den mensch, zijn krachten en zijne verdienste te danken zoude zijn ? Dewijl het toch zoo klaar aan den dag is, hoe gansch verkeerd en verdorven de mensch is, die niets anders dan zonde en ongehoorzaamheid op zonde en ongehoorzaamheid stapelt. En wederom, wie is toch zoo blind, om niet te zien, dat alle heil der loutere genade en erbarming Gods te danken is? Nu echter volgt eerst, hoe God verder in deze zaak gehandeld heeft.

3.5. Straf

.Toen alle aanklacht op de slang gekomen was ondervraagde en verhoorde de Heere de slang niet, want de daad was immers openbaar. De slang was door God niet geschapen, dat zij spreken zou, en ook was bij den duivel geene waarheid. Daarom vervloekt de Heere naar recht de slang, den duivel. Bovendien spreekt Hij ook over de lichamelijke slang, die door den Satan als middel gebruikt was, een zwaren vloek uit, zeggende: "op uwen buik zult gij gaan en stof zult gij eten, al de dagen uws levens". Toen dit nu geschied was, was de beurt aan den mensch, om ook naar eisch der Goddelijke gerechtigheid en waarheid gestraft te worden met de vervloeking en met den eeuwigen dood. Om redenen echter, die wij reeds in het begin van dit hoofdstuk hebben aangewezen, wordt de vloek op Christus overgebracht, die dan ook met duidelijke woorden beloofd wordt, en in Hem het leven.

3.6. Belofte

Daarom spreekt de Heere niet: vervloekt zijt gij, mensch, omdat gij tegen Mijn gebod gehandeld hebt, maar integendeel: "Ik zal vijandschap zetten tusschen u en deze vrouw, en tusschen uw zaad en haar Zaad, Datzelve zal u den kop vermorzelen en gij zult Het de

verzenen vermorzelen." Dat wil zeggen: gij hebt de vrouw gebruikt tot verderfenis des menschen, zoodat zij nu voortaan dooden ter wereld brengen en slechts verdoemden naar eigen aard en natuur baren zal. Daarom wil Ik deze vrouw ook gebruiken, maar tot heil; want van deze vrouw moet een Zaad, of Kind geboren worden, hetwelk u uw kop, geweld en rijk, d. i. de zonde, verdoemenis en dood, verbreken moet; hoewel Hij echter deswege naar Zijne menschheid vertreden en verbrijzeld zal worden. Dat is: de mensch heeft met zijne overtreding den eeuwigen dood verdiend, waardoor hij naar Mijn oordeel eeuwig verloren en des duivels eigendom moest zijn; Ik wil mij echter over hem erbarmen, en hem wederom tot genade aannemen. Opdat echter *ook* aan Mijne waarheid en gerechtigheid genoeg gedaan worde, wil Ik Mijnen Zoon de waarachtige, menschelijke natuur laten aannemen. Dan wil Ik dat Hij den vloek en de verdoemenis op Zich neme en sterve en, met Zijnen onschuldigen dood, den verdienden dood en vloek wegnemen en het menschelijk geslacht alzoo uit den dood in het leven, uit het geweld des duivels in Zijn heilig rijk, uit de duisternis in het licht zette.

3.7. Geloof

Alzoo blijft vast en onbeweeglijk staan de rechte grond onzes *Geloof*. heiligen geloofs: dat namelijk het geheeld menschelijke geslacht, alléén uit de erbarming en loutere genade Gods, door Jezus Christus, zalig en van zonden gereinigd, ook van den vloek, den duivel en de eeuwige verdoemenis ontheven wordt. Daarop ziet Paulus, als hij in zijnen brief aan de Romeinen in cap. 8 schrijft: "Want God heeft Zijnen Zoon gezonden in de gelijkheid des zondigen vleesches, en heeft de zonde veroordeeld in het vleesch, door de zonde", dat is door het zondoffer en den vrijwilligen dood Christi. En in den eersten brief aan de Korinthen, in het eerste cap. spreekt dezelfde Paulus: "Christus Jezus is ons van God geworden wijsheid en recht- vaardigheid en heiligmaking en verlossing, opdat het zij, gelijk geschreven is: wie roemt, die roeme in den Heere."

3.8. Evangelie van Jezus Christus

Dewijl nu echter dit de eerste belofte en het eerste grond-Evangelie *Jezus 555555* is, zoo wil ik thans van ieder en van alle woorden in 't bijzonder spreken. Ten eerste noemt God Zijnen Zoon, onzen Heere Jezus, een "zaad der vrouw". Een zaad noemt Hij Hem met het oog op de ware menschelijke natuur, opdat het zoude vaststaan dat onze Heere niet maar een schijnbaar, maar integendeel een waarachtig lichaam aannemen zou. Hierbij wordt gevoegd: "der vrouw". Want onze Heere is niet van mannelijk zaad ontvangen en geboren, maar van den Heiligen Geest uit de maagd Maria; waarom dit woord ook niet van Eva verstaan kan worden, maar van de jonkvrouw Maria. Dat zij echter eene "vrouw" genoemd wordt, geschiedt vanwege het vrouwelijk geslacht, waartoe immers ook de dochters of jonk- vrouwen gerekend worden, ook al blijven ze ongeschonden jonkvrouwen. Daartoe heeft God ook hier met onderscheid gesproken en niet gezegd: Ik zal vijandschap zetten tusschen u en deze vrouw; maar: tusschen u en de vrouw (ha-ischah) waarmee bedoeld wordt: eene bijzondere vrouw, en wel zulk eene, als Hij later door Jesaja heeft verduidelijkt, zeggende: "Ziet, eene maagd zal zwanger worden en een zoon baren," enz. Jes. 7. En dit woordje "Zaad" is door alle volgende tijden heen, telkens en telkens in alle vernieuwingen dezer belofte van Christus Jezus door alle patriarchen en profeten weder herhaald, gebruikt en op den voorgrond gesteld tot op den tijd Davids, naar wien vervolgens de Heere een bloem, de stam, scheut of spruit Davids genoemd is. De heilige apostel Paulus legt dit woord "Zaad" klaar en helder uit en zegt, dat het Christus is, Gal. 3. Het dient ook tot lof van de moeder des Heeren, dat God spreekt: "Ik zal vijandschap zetten tusschen de vrouw en u." Want Hij doelt daarmede op de ongelijkheid hunner beide naturen. De duivel is hoogmoedig, listig, boosaardig, valsch en verlengend. De moeder Christi echter is deemoedig, eenvoudig, deugdzaam, trouw en oprecht, kuisch en rein. Zulk eene reine jonkvrouw en hoogbegenadigde moeder heeft ons Dien gebaard, die den kop der slang heeft vermorzeld.

3.9. Gerechtigheid

De kop der slang is des duivels geweld en rijk, namelijk: de zonde, de vloek en de verdoemenis. Dit alles verbreekt voor de geloovigen het gezegende Zaad. 't Welk alles ook door den apostel Paulus geleerd wordt, als hij zegt: "Overmits dan de kinderen des vleesches en bloeds deelachtig zijn, zoo is Hij ook desgelijks derzelver deelachtig geworden; opdat Hij door den dood te niet doen zoude dengene, die het geweld des doods had, dat is, den duivel, en verlossen zoude alle degenen, die met vreeze des doods door al hun leven der dienstbaarheid onderworpen waren. Want waarlijk Hij neemt de engelen niet aan, maar Hij neemt het zaad Abrahams aan" etc., Hebr. 2. Dezelfde bedoeling heeft ook hetgeen volgt: "en gij zult Het de verzenen vermorzelen". De verzenen zijn het onderste gedeelte des menschen en beteekent hier het geringste in Christus, namelijk Zijn vleesch. Dit heeft de oude slang, de duivel, in zijne leden Kajaphas, Annas, Herodes en Pontius Pilatus. vervolgd en vertreden. Want Petrus spreekt: "Christus heeft in het vleesch voor ons geleden"; de Godheid echter kan niet lijden en de ziel is onsterfelijk. Door de vertreding onzes Heeren echter, heeft God des duivels heerschappij vertreden, dat is, door den dood heeft Hij verbroken den dood zelven, en het leven allen geloovigen wedergebracht. Daarom spreekt Hij Zelf in Johannes 12:"Nu is het oordeel der wereld; nu zal de overste dezer wereld buitengeworpen worden. En Ik, zoo wanneer Ik van de aarde zal verhoogd zijn, zal hen allen tot Mij trekken. En dit zeide Hij, beteekenende hoedanigen dood Hij sterven zoude,

3.10. Strijd

Ten laatste zegt de Heere ook, dat Hij tusschen de slang en het Zaad der vrouw eene vijandschap zal zetten. Hetgeen te zien is in den duivel en zijne leden en daden, zooals die Christus en Zijne leden en daden tegenstaan. Hoe zich echter de slang weert, zij wordt nochtans door Christus en de geloovigen vertreden. Uit welke oorzaak ook Paulus gansch troostrijk in Rom. 16 gesproken heeft: "De God des vredes zal den Satan haast onder uwe voeten verpletteren".

3.11. Christelijk leven

Hierin wordt ook in het kort de plicht der geloovigen in Christus saamgevat. Want degenen, die daar spreken: is het dan niet genoeg en alles gedaan wat gedaan moet worden, als ik beken, dat ik een zondaar ben, en alleen door het gezegende Zaad - zalig word ?, is hier geantwoord en klaar te verstaan gegeven, dat allen die hunnen troost in het gezegende Zaad hebben, den aard van het Zaad aannemen en den slangenaard, dat is zonde en boosheid, haten, ook voor en na in hun leven tegen den duivel en de wereld strijden, zich ook trouwelijk toeleggen op wat Gods wil is. Daarop ziet nu ook wat daar verder volgt. Want, nadat de Heere den eeuwigen dood weggenomen heeft, legt Hij den mensch een tijdelijke straf, tucht en discipline op, om daarin zoolang hij op aarde leeft, geoefend te worden. Der vrouw legt Hij kommer, angst en smart op, als zij zwanger is en baren zal; ook onderdanigheid en dienst, die zij den man schuldig is, verbonden met vreeze en gehoorzaamheid. Den man legt Hij op den arbeid; want God vervloekt de aarde, en Hij spreekt tot den man: "met smart zult gij van de aarde eten al de dagen uws levens, ja, in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten". Daarbij straft Hij beide met den lichamelijken dood, zeggende: "stof zijt gij, en tot stof zult gij wederkeeren". Van het eerste spreekt ook Paulus, 1 Tim. 2: "Doch zij", de vrouw, "zal zalig worden in kinderen te baren, zoo zij blijft in het geloof, en in de liefde, en in de heiligheid of reinheid en tucht". Van het andere spreekt dezelfde Paulus ook tot de Efeziërs en Thessalonicensen: "Dat niemand zijn broeder vertrede of bedriege in zijne handeling" en: "Die gestolen heeft, stele niet meer, maar arbeide liever, werkende wat goed is met de handen, opdat hij hebbe mede te deelen den, gene, die nood heeft". 1 Thess. 4, Ef. 4. En van den dood spreekt andermaal Paulus in Hebr. 9, dat, gelijk het den mensch eenmaal gezet is te sterven, alzoo ook Christus Jezus eenmaal geofferd of gestorven is.

4. VAN DE EERSTE CHRIST-GELOOVIGEN, ADAM EN EVA.

4.1. Hoofdsom des waren geloof.

Tot hiertoe hebben wij, naar ik meen, in de eerste belofte Gods den grond en de geheele hoofdsom des heiligen Christelijken geloofs evonden, namelijk, dat het gansche menschelijke geslacht door eigen schuld en boosheid verdorven en alzoo in dood en in verdoemenis verzonken is; dat ook niets in den mensch meer overig is, wat Gode niet mishaaft, zoodat ook alle kracht en verdienste des menschen niets anders dan zonde en vervloeking te noemen is. God echter heeft Zich in Zijne grondelooze barmhartigheid over ons ontfermd en ons, uit loutere genade, het leven wederom in Jezus, Zijnen Zoon, onzen Heere, toegezegd, en beloofd, dat Hij mensch zoude worden, den dood in Zijn vleesch zou lijden, om daardoor duivel, dood, zonde en hel te vertreden. God zonde ook vijandschap zetten tusschen het zaad der vrouw en dat der slang: dat is, Hij wil ons, die een zaad, dat is kinderen Adams zijn, zoo wij gelooven een ander hart en andere kracht geven, opdat wij des duivels werken vijandig zouden worden, zijn ingevingen wederstaan, en ons aan het gezegende Zaad der vrouw zouden houden, en zouden arbeiden en lijden wat ons God te arbeiden en te lijden geeft. Hebben wij hier niet alles, wat in de gansche Schrift geschreven is, van het geloof, van de liefde en de onschuld, dat is van Christelijk leven en eeloof? Leze wie lust heeft het 3e, 4e, en 5e hoofdstuk van Paulus' brief aan de Romeinen, het 1e en 2e hoofdstuk aan die van Efeze, vergelijkte hij deze hoofdstukken met deze hoofdsom uit Genesis 3 en hij zal niets anders vinden. Dewijl Adam en Eva alzoo het geloof in God deelachtig geweest zijn, en mitsdien zoo tegenover God gestaan hebben, dat zij erkend hebben zondaars te zijn, en vertrouwd hebben alleen door het gezegende Zaad zalig te worden, zich ook gewillig onder de tucht en straf van arbeid, kommer en ellende dezes levens gebogen hebben, zoo volgt onwedersprekelijk, dat onze eerste ouders ware Christenen geweest zijn.

4.2. Adams geloof.

Toch willen wij dit nog duidelijker met de volgende woorden van Mozes bewijzen: "En Adam noemde den naam zijner vrouw Eva, omdat zij eene moeder aller levenden is". Want nu hij door de toezegging Gods gesterkt was, en geloofde, dat hij en zijne nakomelingen door het gezegende Zaad leven zouden, zij, die anders door eigen schuld kinderen des toorns, des duivels en des doods zouden geweest zijn, veranderde hij ter gedachtenis dezer zaak en ter verkondiging zijns geloofs den naam zijner vrouw en noemde haar Eva; want hij geloofde, dat zij nu in de kracht des beloofden Zaads levenden baren zou; niet slechts levende menschen, naar dit tijdelijk, natuurlijk leven, gelijk wij de dieren levend noemen; maar levenden, dat is zaligen. Immers, Adam heeft voor zichzelf en voor ons, zijne nakomelingen, het eeuwige leven verloren; het wordt ons echter wederom gegeven door Jezus Christus, onzen Heer. Dewijl Adam dit gelooft, zoo verandert hij den naam van zijne vrouw, gelijk wij ook lezen, dat ter wille van groote en gewichtige zaken de namen van allerlei oorden, steden en menschen zijn veranderd. Zoo wordt Jacob Israël genoemd, Simon Petrus, en Luz Beth-El. Eva had thans den naam van: "leven", want het hebreuwsche "chaja" beteekent "leven". Voorheen heette zij "ischa", dat is "manninne", omdat zij van den man (het hebreuwsche "isch" beteekent "man") genomen was, Gen. 2. Hierdoor komt het klaar aan den dag, wat voor een geloof Adam gehad heeft. En het is gewis te veronderstellen, dat ook Eva hetzelfde geloof deelachtig geweest is.

4.3. Troost, hulp, en goedertierenheid in het midden der straf

Verder toont God Zijne erbarmen en goedheid midden in de straf. Want als Hij nu den mensch uit het paradijs in de ellende gaat verbannen, handelt Hij met hem als een trouwe vader, die zijnen zoon ter wille zijner misdaden van zich stoot en hem toch niet quatsch troosteloos alleen laat, doch hem van kleederen voorziet en met vriendelijke woorden troost, en hem eerst dan wegzendt. Alzoo doet ook God, de hemelsche Vader. Want Hij bekleedt eerst Adam en Eva tegen de koude en tegen de onstuimigheid van het

weer. Want nu waren het weder, de aarde, de lucht en alle creaturen, uit oorzaak der zonde, den mensch niet meer zoo onderdanig, zacht en gunstig als voor den val. Daarom, wat nog heden ten dage in de goede schepselen Gods gebrekkig en schadelijk is, dat komt uit onze zonden voort. Zoo troost dan de Heere den jammerlijken en ellendigen mensch, door gansch vriendelijk te spreken: "Zie, Adam is geworden als Onzer een", of "zie, Adam zal worden en hem zal wedervaren als Onzer een, en hij zal kennen het goede en het kwade". Zulks spreekt echter God, die éénig in wezen, en drievoudig in personen is; Deze voorzegt Adam, dat hij weten of ervaren zou goed en kwaad, dat is, dat hij op aarde geluk en ongeluk, jammer en nood, zuur en zoet ondervinden en allerlei leed en droefenis lijden zou.

4.4. Troost en geduld in Christus

Toch moest hij in dit alles onverschrokken en geduldig zijn, aangezien hem toch niet anders zoude wedervaren, dan datgene wat ook "Onzer een" wedervaart. Denk daarbij aan den Zoon, onzen Heere Jezus Christus, den tweeden Persoon in de H. Drievuldigheid. Met en door Diens lijden troost Hij Adam. Het was alsof Hij zeide: Laat het lijden, de angst en nood, die gij op aarde lijden moet, u toch niet bezwaren, maar bedenk, dat ook "Onzer een" menselijke aard en natuur zal aannemen en dat hem de slang, gelijk boven gemeld is, de verzetten verbrijzelen zal, dat is: dat Hij sterven zal en benauwd moet worden en veel angst en nood al de dagen Zijns levens hebben zal 1) In denzelfden zin heeft ook de apostel Petrus gesproken, als hij zegt, I Petr. 2: "Want hiertoe zijt gij geroepen, dewijl ook Christus voor ons geleden heeft, ons een voorbeeld nalatende, opdat gij Zijne voetstappen zoudt navolgen".

4.5. Verklaring van het geloof Adams

Uit dit alles is het dus wel te verstaan, wat voor een geloof Adam gehad heeft en welke kennis van onzen Heere Christus hij bezat. Namelijk, dat hij in Hem waarachtige Godheid en menschheid gekend heeft, dat hij ook Zijn lijden en kruis van verre reeds in het geloof

1) Deze en dergelijke exegese blijft natuurlijk geheel voor rekening van den auteur. O.

ezien heeft. Hij geloofde, dat het lijden Christi in de eerste plaats deze kracht heeft, dat het des duivels rijk verbreekt en den geloovigen het leven wederbrengt. In de tweede plaats, dat het ons leven een exempel is, om daaruit te leeren geduld te hebben in lijden en alle boosheid dagelijks af te sterven. Hierbij passen nu al de leerlingen van het geduld en van het dragen des kruises, van de versmaden der wereld en het dooden of afleggen des ouden Adams, hetwelk allerwege in de schriften der profeten en apostelen vervat en met vele en schoone woorden behandeld is. Aan Adam en Eva heeft niets van deze dingen ontbroken, al hebben zij dit alles niet op schrift gehad. Want God heeft alles Zelf met hen besproken en in hunne harten geschreven. Verder echter hebben onze eerste voorouders geen tempels gehad, noch ceremoniën, uitgezonderd het lichamelijk offer, de afbeelding van het offer Christi, en oefeningen of teekenen der dankbaarheid. Want vanwaar zouden anders Kain en Abel iets van offeren geweten hebben, zoo zij dit niet van hunnen vader geleerd hadden? Hij echter met zijne huisvrouw. onzer aller moeder, is door geen ander werk of menschelijke verdienste, maar alléén door en in het gezegende Zaad, onzen Heere Jezus Christus zalig geworden.

5. D AT OOK DE HEILIGE PATRIARCHEN CHRISTENEN GEWEEST ZIJN EN DOOR CHRISTUS ZALIG GEWORDEN ZIJN,

Zoodanig geloof in Christus Jezus, als thans is beschreven, heeft zonder twijfel de heilige vader Adam zijnen kinderen ingeprent, opdat zij ook hunnen kinderen de belofte Gods, Zijne genade en Zijnen raad van den toekomstigen Messias of Heiland zouden inplanten. Reeds Abel heeft zulk een heerlijk geloof in God gehad, dat de heilige apostel Paulus van hem kon schrijven, Hebr. 11: "Door het geloof heeft Abel eene meerdere offerande Gode geofferd dan Kain, waardoor hij getuigenis bekomen heeft, dat hij rechtvaardig was, alzoo God over zijne gaven getuigenis gaf". Dewijl het nu onwedersprekelijk is, dat alle vromen en rechtvaardigen alleen door het

gezegende rechtvaardig gemaakt zijn en ook Abel rechtvaardig was, zoo volgt daaruit, dat hij door het geloof in Jezus Christus rechtvaardig gemaakt is.

5.1. Van het offer Abels.

Want dat hij offert is een teeken en vrucht van een dankbaar en godvreezend gemoed. En hij had niet de bedoeling, zich door dit uiterlijk offer te reinigen en zich bij God aangenaam te maken. Want het is gewis, dat geen uitwendig offer het inwendige des menschen reinigt. De genade Gods echter, door Jezus Christus ons verworven, reinigt ons waarlijk. En de uiterlijke offers der ouden, behalve dat zij teekenen waren van dankbaarheid en lofzegging aan God, zijn toch voornamelijk (gelijk ook eerst uiteengezet is) afgescha- duwingen geweest van het eenig en eeuwig geldende offer onzes Heilands Christus. Het zijn derhalve zooveel als sacramenten geweest der toekomstige dingen. En alzoo en met zulke gedachten hebben de ouden geofferd, gelijk hierna verder volgen zal.

Gelijk echter in Abel ons een exempel van het zaad Gods en van een wedergeboren, trouw en rechtgeloovig Christen is voor oogen gesteld, alzoo is Kain een zaad der slang, een kind des duivels, die de roepstemmen Gods veracht en de verleidingen der slang opvolgt. In deze twee gebroeders ziet men wat God gemeend heeft, toen Hij sprak: "Ik zal vijandschap zetten tusschen het zaad der vrouw en uw zaad". Alsof Hij zeggen wilde: Er zullen tweeërlei volken komen, het eene zal het gezegende Zaad Christus aanhangen, het andere zal den duivel aanhangen. En deze twee geslachten zullen gansche- lijk niet overeenstemmen, maar integendeel oneens in het geloof en in de religie zijn. Ik zal Mijn zaad in het hart geven, dat zij alleen Mij zullen aanhangen, Mij vreezen, Mij eeren en aanbidden, alle zaligheid in Mij door het gezegende Zaad zoeken, vroom, eerlijk en tuchtiglijk leven. De slang echter zal haar zaad ingeven ge- veinsdheid, zoodat zij Mij niet recht liefhebben en Mij niet dienen, dat zij verkeerde gedachten van Mij hebben, Mij niet vertrouwen, dat zij de wereld liefhebben en hunne lusten en aanvechtingen volgen.

5.2. Onderscheid van het ware en valsche geloof

Dit alles vindt men hier in deze twee broeders, in welke het eerste onderscheid tusschen de rechten de valsch-geloovigen begint. Want Abel is eenvoudig, vroom en van een vast vertrouwen op God. En daar hij God tot zijn toevlucht had, bracht hij Hem ook de gaven zijner beste goederen, nadat hij gewis eerst zijne ziel en alle zijne krachten aan God had overgegeven, bij wien hij alleen alle goeds, zonder geveinsdheid zocht. Hij was ook onschuldig, vroom en vriendelijk, en gehoorzaamde niet aan zijne aanvechtingen. En om zulk een geloof behaagde Gode zijn offer. Kain's ober daarentegen behaagde Hem niet, want diens hart was voor God niet recht, hij was een huichelaar, gierig en ontrouw; een man, die zijn hart en ziel op de aardsche dingen gezet had, die ook gedurig Gods Woord verachtte en zijne lusten en begeerten volgde. Hetgeen daarin uitkwam, dat hij, zonder dat Abel schuld had, alleen uit boosheid des harten en door ingeving der slang, zijnen broeder vermoordde; waardoor hij zich verworven heeft, dat hij een aartsvader is van alle moordenaren, die het zaad Gods, de recht geloovigen vervolgen en vermoorden, alleen om het geloof. Zoo is Abel de eerste martelaar en getuige van God en Christus in de heilige kerk geworden. Want deze twee broeders hebben ons den ganschen kampstrijd voorgesteld, dien de wereld, het rijk des duivels, de kinderen en burgers van het vervloekte rijk, waarin de slang als hoofd en meester regeert, voeren zal tegen het rijk en de burgers welker hoofd Christus is, tot aan het einde der wereld. De burgers der stad Gods en van Christus hangen eenig en alleen God aan, dienen Hem van ganscher harte en bouwen alleen op Christus. De onderdanen der slang verachten God en beroemen zich nochtans op God, willen Hem ook offeren en dienen, doen het echter niet gelijk het behoort. Wanneer zij dan merken, dat hun geloof niet recht is en dat men hun bedrog doorziet en een mishagen daarin heeft, dan keeren zij zich tot moord, hoewel God dit verbiedt en Hij hen met Zijn Woord er tegen waarschuwt. Want ook Kain

5.3. God maant af van den moord.

wilde Hij van zijn voornemen afbrengen, zestiende: Waarom zijt gij ontstoken tegen uwen broeder, daar ge er toch geen oorzaak voor hebt, op hem toornig te zijn? Is er niet indien gij wel doet ver, hooging? en zoo gij niet wel doet, de zonde ligt aan de deur, gij zult u zelven verdoen en verderven. Uw broeder draagt daaraan geen schuld, hij zal u in het minst geen leed of schade berokkenen, hij zal ook niet over u heerschen, noch u uw recht ontrooven, ja hij zal op u zien en gij zult over hem heerschen en alzoo uw recht der eerstgeboorte behouden, gij zult de eerstgeborene blijven, ofschoon Mij zijn offer gevallig is en het uwe niet. Daarom laat varen uw boos voornemen en bezondig u niet aan uwen broeder.

Kain deed echter gelijk alle goddeloozen doen. Want hij ging heen en versloeg zijnen onschuldigen broeder. En als hem de Heere daarna tot bekentenis zijner groote zonde brengen wilde, en hem begenadigen, verachtte hij des Heeren stem met stug trotseeren. Dies werd de Heere vertoornd en vervloekte hem. Toen greep hem

5.4. De eerste nederwerping van het geloof en het herstel

vertwijfeling aan en daarna ging hij heen en werd nog boos, aardiger, handelde gansch goddelooslijk, zette zijn gansche hart Op de aardsche dingen, wilde zijnen naam op aarde groot maken en bouwde de eerste stad, die hij Henoeh noemde. En hij gewon zonen en dochteren; maar weinig godsvrucht was voor hunne oogen, gelijk dan ook de Schrift zegt: "En Adam bekende wederom zijne huisvrouw, en zij baarde hem eenen zoon, en heette hem Seth: want (sprak hij) God heeft mij een ander zaad gezet voor Abel, die door Kain gedood is". En ook aan Seth werd een zoon geboren en hij noemde zijnen naam Enos. "En toen begon men den Naam des Heeren aan te roepen." Uit welke woorden duidelijk te verstaan is, dat het den vromen Adam verder ten opzichte van Kain niet anders te moede geweest is, dan als of hij in 't geheel geen kind gehad had. Want Adam was godvruchtig, Kain met zijn geslacht verachtte God en was zaad der slang. Daarom, nu aan Adam een andere zoon eboren wordt, is hij vol goede hoop, dat God hem in stede van

Abel eenen anderen zoon gegeven heeft, die recht zoude handelen en uit wien later de stamboom van het gezegende Zaad zoude voortgroeien. Daarom noemde hij hem ook Seth, beteekenende eene "zetting", want God had hem gezet en geplant als een scheut, uit welke de Messias geboren zou worden. Want aan Kain, den moordenaar heeft hij vertwijfeld. En van Seth wordt de geslachtslinie der vromen voortgezet op Noach, en van dien op Abraham, verder op David en eindelijk op Christus. Deze Seth heeft ons heilig ge, loof, dat in Abel een grooten slag geleden had, weder opgericht. Dewijl hij zijne kinderen en kindskinderen, voorzeker door God inwendig, en mondeling of uitwendig door Adam onderwezen, geleerd heeft op God te vertrouwen en zich te troosten met het gezegende Zaad en zich daarop te verlaten. Want duidelijk staat hier geschreven: "Toen begon men den Naam des Heeren aan te roepen". Tot dusver waren het alleen Adam en Eva, die Gods vrienden en Zijne dienaars waren. De stam Kains had zich wel wijd en zijd uit

espreid; hij was nu tot over de 250 jaren oud; maar, meerendeels zonder godsvrucht, hebben zij ruw en goddelooslijk geleefd. Daarom, als zich nu de stam van Seth uitbreidde en onder hen godsvrucht en recht geloof waren, zegt de Schrift terecht: "Toen begon men den Naam des Heeren aan te roepen". Onder dit aanroepen hebben wij te verstaan: waar en recht geloof en een Gode welgevalligen Godsdienst. Daarom zijn uit den stam van den vromen Seth de dienaars Gods en voorgangers onzes Christelijken geloofs geweest. De vervloekte stam van Kain en der goddeloozen is uitgeroeid en vergaan met den Zondvloed.

5.5. Wat Henoeh geloofde

In de heilige linie der recht-geloovigen behoort ook de Heilige patriarch Henoeh, van wien geschreven is, dat hij met God gewandeld heeft, dat is: dat hij zijn leven en wandel gansch naar Gods wil gericht en met name standvastig en oprecht gewandeld heeft in hetgeen God met Adam afgesproken had. Daarom is hij ook een voorbeeld geworden van de onsterfelijkheid der ziel, en der

opstanding des lichaams, en dat alle dienaars Gods na dit leven zalig worden. Want alzo spreekt de Schrift: "Hnoch wandelde met God en God nam hem weg en hij was niet meer". Ook de heilige Paulus spreekt zeer heerlijk van Hnoch's geloof, in Hebr. 11, |zoodat niemand betwijfelen kan, dat Hnoch op het gezegende Zaad Igezien en Gode door Christus behaagd heeft.

5.6. Gods toorn over de goddeloozen

|De vijandschap tusschen de kinderen Gods en die der menschen, dat is het slange-zaad is ook verder steeds blijven bestaan, zoodat zich ter eene zijde het getal der kinderen Gods, ter andere het getal der kinderen des duivels vermeerderd heeft, doch ten laatste heeft het getal der boozen dat der anderen overtroffen. Want als zich de kinderen Gods niet wachtten voor de kinderen der wereld, doch zich met hen vermengd hebben, door uit hen zich mannen en vrouwen te nemen, zijn daaruit ruwe menschen geboren, die in het geheel geen geloof hadden en alleen naar eigen zin en lust leefden, God geheel vergaten en ook de 120 jaren, hun ter bekeering vergund, niet benutten. Hierdoor was God genoodzaakt op eens de ongeloovige wereld op zulk een wijze te straffen, dat alle nakomelingen tot het einde der wereld een huiveringwekkend voorbeeld zouden hebben van den toorn Gods en daaruit zouden leeren, hoe de goddeloosheid en ongerechtigheid Gode mishaagt. Zoo bracht de Heere den zondvloed over het geheeld aardrijk, keerde om wat opericht was en verloorf wat leven had. Dit gebeurde 1656 jaren na de schepping. Want tot dit jaar komt men, als men in Gen. 5 en 7 leest, dat Noach 600 jaren oud was, toen de zondvloed over de aarde kwam. Telt men de verschillende jaren der vorige aartsvaders, ons vermeld in Gen. 5, tot op Adam daarbij, dan komt men tot het getal 1656. Alzo heeft op eens het slange-zaad een eind genomen en is op geweldige wijze alle goddeloos en ongerechtig leven door God onderdrukt en verdelgd geworden. Bij deze jammerlijke verdelging der goddeloozen is alleen de geloovige Noach met de zijnen, acht tesamen, door Gods genade en

erbarming overgebleven, behouden door de ark. Het is echter ons heilig, waarachtig Christelijk geloof, dat hier heeft gezegevierd en overwonnen, Want Noach is van ons geloof geweest, van Gods zaad en getroost in het vooruitzicht op het gezegende Zaad, onzen Heere Jezus. Ja, de ark of het schip Noachs is een voorbeeld van Christus geweest, gelijk dit zeer wel blijkt uit de woorden van

Petrus, 1 Petr. 3, waar hij leert, dat, waar Noach door de arkb behouden is, hij door Jezus Christus behouden is. Hij moet dus hier gewis op Christus vertrouwd hebben.

5.7. De belofte van Christus wordt vernieuwd

Bovendien is Noach ook de eerste met wien God het verbond, eens met Adam gesloten, vernieuwd heeft. Want het is een eenig verbond, namelijk de voorgemelde belofte door God aan Adam gedaan. Dit zelfde verbond echter is later op bepaalde tijden en om bepaalde oorzaken vernieuwd. Want hier kon Noach immers denken dat het met de gansche wereld, en met alle menschen gedaan was, dewijl de Heere sprak: "Ik heb bij Mij besloten alle vleesch te verdelgen". Daarom voegt Hij er terstond aan toe: "Met u echter zal Ik Mijn verbond oprichten", Gen. 6. Hij spreekt niet: Ik wil een verbond met u maken, maar: *Mijn* verbond wil Ik met u oprichten, dat is: al wat tot Mijn verbond behoort, en wat Ik tevoren met Adam heb afgesproken, wil Ik trouw en onveranderd houden, en al ga Ik thans de wereld verdelgen, zoo zal Ik toch door u Mijne waarheid uitvoeren. Want Ik wil u bij het leven behouden, opdat uit u en in uw geslachtslinie het beloofde, gezegende Zaad geboren worde. Hierop heeft Noach zich verlaten, en is van God door Christus behouden geworden.

5.8. Van het offer Noachs

Hij heeft ook, nadat hij uit de ark gegaan was, geofferd, en daarmee het geloof en de dankbaarheid zijns harten betuigd, en erkend dat hij alle goeds van God ontvangen had, die hem ook een Zaad zou geven, die met Zijn offer God zou verzoenen en tevreden stellen. Want alzoo luidt de Schrift, Gen. 7: "En Noach bouwde den Heere een altaar en hij nam van al het reine vee en

gevogelte, en offerte brandoffers op dat altaar. En de Heere rook dien liefelijken reuk, en Hij zeide in Zijn hart: Ik zal voortaan den aardbodem niet meer vervloeken om des menschen wil", enz. Zoo spreekt ook Paulus, Ef. 5: "Wandelt in de liefde, gelijk ook Christus ons lief gehad heeft en Zichzelven voor ons heeft overgegeven tot eene offerande en een slachtoffer Gode tot een welriekenden reuk". Uit deze woorden ziet men, dat eigenlijk niet de uitwendige reuk van het lichamelijk offer van Noach God tevreden gesteld heeft of Hem liefelijk geweest is, maar veel meer datgene, wat door dit lichamelijke offer afgebeeld is, het offer Christi, en om dit offer alleen is Hij de wereld genadig. Want van Christus spreekt Hij aan den Jordaan, toen Christus gedoopt werd: "Dit is Mijn geliefde Zoon, in Wien Ik tevreden gesteld en verzoend ben" 1).

5.9. Van de geboden aan Noach gegeven

Ten overvloede gaf de Heere aan Noach ettelijke geboden, doch *van 3333333* een andere, dan die Hij juist ook aan zijne voorouderen gegeven *44444444* en in hunne harten geschreven had. Het eerste betreft het huwelijk en het opvoeden der kinderen, waarin al datgene begrepen is, wat elders geschreven is van tucht, reinheid en matigheid, van de zorg voor en het opvoeden van de kinderen in godsvrucht, vroomheid, gehoorzaamheid en wetenschap. Het andere verbiedt geweld en bedrog, namelijk dat niemand bloed etc. Want het is een figuurlijk gebod, gebiedend, dat niemand leve van doodslag, onderdrukking der armen, van woeker, geweld, valsheid of bedrog. Bovendien wordt aan hem onderworpen al wat leeft. Overigens waren hem vergund alle spijsen. In het kort, al wat de liefde Gods en des naasten betreft, wordt hier aan Noach en zijne kinderen van nieuws geleerd en van hen gevorderd.

5.10. Uit Noach wordt de wereld bevolkt

Van Noach stammen alle volkeren, ja hij heeft onder zijne drie *Noach* zonen: Jafeth, Sem en Cham zoowel kinderen Gods als des duivels booze zaad gehad, dat is: zoowel dezulken, die op God, als die op

1) Staten Vert.: "Deze is Mijn geliefde Zoon, in denwelken Ik Mijn welbehagen heb."

den satan vertrouwden. Van Cham stammen af de Egyptenaren, Assyriërs, Babyloniërs, bij en door wie de afgoderij, beeldendienst en valsche godsdienst ontstaan zijn en allermeeft toegenomen, ja ook door behulp van de oude slang onder andere natiën gebracht, zooals onder de Grieken, Romeinen en andere volken.

5.11. Afgoderij en beeldendienst, der heidenen geloof

Hieruit blijkt wel zeer duidelijk, dat ons heilig, Christelijk geloof ouder is dan elk ander. Want men ziet klaar, hoe na duizend en ettelijke honderden jaren, bijna 1800 of 1900 jaren, de eerste beginselen des heidenschen geloofs en der afgoderij zijn opgekomen en dat door booze en vervloekte menschen. Want Cham, de vervloekte, is de stamvader der Egyptenaren en Nimrod, de goddeloos roover en tyran, is de eerste stichter van het Babylonische rijk, hetwelk ook zijn hoogmoed met het bouwen van eenen geweldigen toren betuigt, Gen. 10 en 11. Toch ondervond het spoedig de macht van Gods hand, die tegen hem was, gelijk wij lezen Gen. 11. In het kort: bij den stam Cham had de satan bijzonder veel vermogen, hoewel hij zijn zaad ook bij en uit den stam Jafeth (van wien wij, Duitschen, afstammen) en bij Sem heeft gehad.

5.12. Abrahams geloof door Christus

Van den stam Sem zijn geboren Abraham, Isaac en Jacob, Gen. 12 enz., en, gelijk wij aantoonen, is het reine geloof onder de menschen een weinig verdonkerd geworden in Chaldea; daarom riep God Abraham uit de afgoderij en vernieuwde met hem het oude, ware Christelijk geloof, dat met Adam reeds aangevangen was, en sprak, Gen. 12: "Ga gij uit uw land en uit uw maagschap en uit uws vaders huis naar het land, dat Ik u wijzen zal. En Ik zal u tot een groot volk maken, en u zegenen, en uwen naam groot maken; en wees een zegen! En in u zullen (gelukzalig en) gezegend worden alle geslachten der aarde". In hoofdstuk 22 spreekt God nog duidelijker en zegt: "In uwen zade zullen gezegend (en zalig) worden alle volkeren der aarde". Nader verklaart Paulus dit alles en schrijft aan de Galaten in het derde hoofdstuk: "In uwen zade, hetwelk is Christus".

Dus was het thans de tweede vernieuwing van de belofte van Christus,

het beloofde Zaad. Want de eerste maal was deze belofte aan Adam egeven, daarna werd de belofte met Noach vernieuwd en thans met Abraham. En dat alles is nu één belofte, één Heiland en één geloof. En Abraham heeft in Jezus Christus geloofd en is door het e loof zalig geworden. Want Jezus Christus spreekt Zelf, Joh. 8: "Abraham heeft Mijnen dag gezien en hij is verblijd geweest". Wat is de dag Christi echter anders dan de glans des heiligen Evangeliums. Dezen glans heeft hij niet lichamelijk, maar met de oosten des geloofs e zien, en dit heeft hem verheugd en zalig gemaakt. Want Christus is de ware vreugde voor het bekommerd geweten. Alzoo is ook Abraham de vader aller geloovigen geworden, Rom. 4. En als wij gelooven en handelen gelijk als Abraham, zoo zijn wij Abrahams kinderen, zullen wij rusten in zijnen schoot, in het koninkrijk Gods Luk. 13, 16, 19, Matth. 8. Ook Paulus spreekt tot de Galaten in hoofdst. 3 "Indien gij van Christus zijt, zoo zijt gij dan Abrahams zaad en naar de belofte erfgenamen".

5.13. De werken des geloofs van Abraham

Uit zulk een geloof in Christus echter heeft Abraham ook Christelijke werken gedaan. Want hij heeft zijn vaderland, alle afgoden en allen beeldendienst vrijwillig verlaten; hij heeft alle ongemak, honger en ellende geduldig gedragen, hij is niet op eigen voordeel uit geweest tegenover zijnen neef Lot; zijn lijf en leven heeft hij in de weegschaal gesteld ter wille van de verdrukten; hij is vrijgevig, barmhartig en gastvrij geweest; hij heeft God ernstiglijk voor de arme zondaars gebeden, hij heeft allerlei vijandige bejegening en onrecht geleden en om Gods wil heeft hij ook zijnen eenigen allerliefsten zoon Isaac niet te kostbaar geacht, maar heeft hem willen opofferen. In één woord: er is geene goede, dappere, Christelijke daad, die gij niet in het leven van Abraham vindt. Waarom hij ook in het Nieuwe Testament overal, door onzen Heere Zelf en door Zijne apostelen, ons als het voorbeeld voor ons geloof en leven wordt voorgehouden.

5.14. Het Joodsche geloof

Hier blijkt ook, dat ons heilig geloof ouder is dan het Joodsche

geloof. Want de Joden roemen op de besnijdenis en dat zij Joden en Israël heeten, ook dat hun de wet, het priesterschap en de godsdienst gegeven zijn. In Gen. 17 en 15 echter en ook in Rom. 4 wordt ons geleerd, dat Abraham Gods vriend geweest is en rechtvaardig en godvreezend gemaakt is, eer hij besneden was. Want toen hij besneden werd was hij 99 jaren oud, Gen. 17. De belofte echter was hem reeds vele jaren tevoren gegeven. Desgelijks etuigt de Schrift duidelijk, Gen. 15: "Abraham geloofde in den Heere en Hij rekende het hem tot gerechtigheid". Zoo zijn ook eerst na vele jaren Israël en Juda geboren, naar wie Israël en de Joden genoemd zijn. En de wet is 430 jaren na de belofte gegeven, zooals Paulus uitgerekend heeft in Gal. 3. Uit dit alles volgt, dat ons Christengeloof 2048 jaren ouder is dan de besnijdenis en 2449 jaren ouder dan de wet, het priesterambt en de ceremoniën der Joden. Want van Adam tot op den zondvloed verlopen er 1656 jaren en 363 van den zondvloed tot op den uittocht van Abraham uit Chaldea. Van daar tot op den uittocht der kinderen Israëls uit Egypte rekt men 430 jaar en op den 50sten dag na den uittocht werd aan Israël de wet gegeven van den berg Sinaï, Ex. 19 en 20. En eerst ettelijke dagen daarna werden hun het priesterambt en de ceremoniën ingesteld. Dat echter God een verbond met Abraham gemaakt heeft, toen Hij de besnijdenis inzette, dient meer tot bevestiging onzes heiligen Christelijken geloofs, dan tot instandhouding van de Joodsche gebruiken. Hiervan heb ik ook voor dit, een boekje geschreven, etiteld: "Van het eenige en eeuwige Testament of Verbond Gods."

5.15. Het geloof van Isaac en Jacob

Isaac en Jacob waren Abraham's kinderen, niet slechts naar het vleesch, maar ook naar den Geest. Want zij hebben het geloof van hunnen vader en grootvader Abraham gehad. Ze hebben op God vertrouwd, alleen door Jezus Christus en daarbij ook vroom en tuchtiglijk geleefd. Dit getuigt de Schrift overal van hen. Vooral Jacob, die ook "Israël" door den Heere genoemd is, waardoor al 's Heeren volk den naam Israël ontving, heeft vele openbaringen

van den Heere Christus gehad, zooals met de ladder, die op de aarde stond en met het opperste in den hemel reikte, en waarop de engelen Gods op, en nederwaarts klommen. Want hierdoor was hem de Heere Jezus afgebeeld, die immers de weg ten hemel, de waarheid en het leven is, en zonder en buiten wien niemand tot den Vader komt. De Heere wijst ook Zelf op deze openbaring, een, maal aan Jacob gedaan, als Hij zegt: "Van nu aan zult gij den hemel geopend zien en de engelen Gods opklimmende en neder, dalende op den Zoon des menschen, Joh. 1. En Jacob was hiervan zoo onder den indruk, dat hij later, aan dezelfde plaats, een altaar, op bevel des Heeren, oprichtte, gewis een voorbeeld (gelijk ook boven besproken is) van de kruisiging en het offer van Christus, en hij aanbidt aldaar en vereert den Heere.

5.16. Jacob is een vijand van afgodsbeelden

Hij gebood ook aan allen die bij hem waren, dat zij verlaten moesten alle vreemde goden en dat ze hem zouden geven de afgods- beelden, die zij mede gebracht hadden uit Mesopotamië, en Jacob begroef ze onder een eik, die nabij Sichem was, Gen. 35. En later, toen hij sterven ging, profeteerde hij zeer duidelijk van den Heere Christus, hoe Hij uit den stam Juda geboren zou worden, dat Hij alsdan zou geboren worden, als de scepter van Juda weggenomen zou zijn. Hetgeen ook tijdens Herodes is geschied. Want in het 32e jaar van het koninkrijk van Herodes werd Christus te Bethlehem in Judea geboren. Daarvan spreekt Jacob aldus "De scepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tusschen zijne voeten, totdat Silo komt en Hem zullen de volken gehoorzamen" (Silo, dat is het heil en Hij in wien alle volkeren gelukkig worden), Gen. 49.

Zulk een vast geloof heeft ook Josef gehad, die zijn vleesch heeft bedwongen, geduld in lijden en gevangenis getoond, en ook groote gerechtigheid en billijkheid in zijne regeering geoefend. Hij is een voorbeeld onzes Heeren Jezus Christus geweest, die ook, door de Zijnen den heidenen verkocht, Zijn broeders bij het leven behouden heeft. Zoo heeft van den aanvang der wereld tot op den dood van

Josef het ware Christelijke geloof reeds bij de 2300 jaren geduurd. En alle heilige patriarchen voor de wet zijn niet door de wet of door eigen kracht of door verdienste, maar door het gezegende Zaad, onzen Heere Jezus Christus, zalig geworden,

6. DE WET GODS, DOOR MOZES GEGEVEN, LEIDT ONS OP TOT CHRISTUS EN SCHADUWT ONS HEEL ZIJN WERK AF.

6.1. Israel was in Egypte

Na den dood van Josef zijn de Israëlieten, tot op hun uittocht en verlossing uit Egypte, nog 140 jaren in dit land gebleven. En gelijk voormaals ten tijde van Noach de bijwoning bij de goddeloozen de vromen verleid heeft, alzoo hebben in dezen tijd de kinderen Israëls van de Egyptenaren allerlei afgodendienst en allerlei verkeerdheid eleerd. Daarom zijn zij ook langen tijd vreeselijk onderdrukt, hoewel er toch nog veel oprechte, dappere mannen overig waren, die het aloude geloof behielden en de Egyptische gruwelen haatten. Want van Mozes, die 60 jaar na Jozefs dood geboren werd, spreekt Paulus: "Door het geloof werd Mozes, toen hij geboren was, drie maanden lang van zijne ouders verborgen, overmits zij zagen, dat het kindeken schoon was; en zij vreesden het gebod des konings niet. Door het geloof heeft Mozes, nu groot geworden zijnde, geweigerd een zoon van Pharao's dochter genaamd te worden, verkiezende liever met het volk Gods kwalijk behandeld te worden, dan voor eenen tijd de genieting der zonde te hebben; achtende de versmaadheid van Christus meerderen rijkdom te zijn dan de schatten in Egypte: want hij zag op de vergelding des loons", Hebr. 11. Niemand echter kan beweren met Christus te lijden, zonder het lijden Christi te kennen. Zoo heeft dus ook Mozes kennis van Christus en geloof in Christus onder alle vervolgingen gehad. Het is ook zonder twijfel, dat nog meer oprechte lieden zulk een waar geloof gehad hebben, die alle in Egypte onderdrukt en gepijnigd zijn, gelijk later nog meer de geloovigen zijn vervolgd geworden, zooals onder de heidenen ten tijde der richters en der koningen van Juda en Israël, onder koning

Antiochus, onder de keizers Nero, Traianus, Domitianus, Maximinus, Julianus en anderen. De ongeloovigen echter ontvingen in zulke jammerlijke tijden het loon hunner ondankbaarheid, ongehoorzaamheid, afgoderij en boosheid.

Toen echter de bestemde tijd, dien God voorzien en aan Abraham geopenbaard had (Gen. 15), gekomen was, voerde Hij het volk Israël door Mozes uit Egypte met en door groote wonderen en teekenen. Door welke wonderen Hij eerst Zijne kracht, en daarna Zijne goedheid en erbarming jegens de Zijnen, maar ook Zijne strenge gerechtigheid en wraak tegen Zijne vijanden getoond heeft, opdat daar door de geheele wereld erkennen zou, dat er geen andere wezenlijke en waarachtige God is, dan Israëls God, in wiens hand alleen alles staat en die de Zijnen uit loutere genade behoudt en Zijnen vijanden door Zijn rechtvaardig oordeel hunne boosheid vergeldt.

6.2. Christus is de ware verlossing

Het wonderbaarlijkste van alles is echter, dat Hij in deze groote daden en werken de verlossing door onzen Heere Jezus Christus machtig heeft gepredikt, ja, ook als de rechte kracht der verlossing afgeschaduwd. Want in den nacht, die den morgen van hunnen uittocht voorafging, gebod de Heere hun een lam te slachten en met het bloed van dat lam de posten hunner deuren te besprongen. Waar dan de Engel des verderfs, die in dien nacht alle eerstgeborenen der Egyptenaren doodde, het bloed zou zien, daar zou hij geene schade aanrichten en in dat huis niemand dooden, Ex. 12. Nu getuigt echter Paulus in 1 Kor. 5, dat Christus Jezus ons Paaschlam en onze Voorbijgang is. En Johannes zegt: "Zie het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt", Joh. 1. Alzoo zijn de kinderen Israëls niet verschoond om de wille van het dieren bloed, maar om de wille van het toekomstige bloed van het gezegende, beloofde Zaad. En de gansche verlossing Israëls uit Egypte is een beeld geweest van de ware verlossing, waardoor wij uit het geweld des duivels en van den eeuwigen dood door Jezus Christus verlost worden en in het beloofde land, in eeuwige vreugde en zaligheid,

die God onzen vaderen Adam, Noach, Abraham, Isaac en Jacob beloofd heeft, gebracht worden.

6.3. Van de wet Gods

Toen de Heere Zijn volk uit Egypte gevoerd, hen ook door de Roode Zee droogvoets doorgeleid en Farao met al zijn heir verdronken had, heeft Hij aan den berg Sinaï Zijn volk geboden zich voor te bereiden en te reinigen. Want Hij wilde Zich aan hen verbinden, hen tot een volk aannemen en hun Zijne wet en Zijne rechten geven. Dit heeft Hij ook gedaan en Hij heeft Zijne wet Zelf gegeven, met eigen mond gesproken en met Zijn eigen vinger in twee steenen tafelen gegrift. Op de eene, de eerste, heeft Hij vier geboden gesteld, betreffende Gods eer en liefde, namelijk:

I. Dat men Hem alleen voor den waren en rechten God houden zou, en niemand bij of nevens Hem: dat men Hem alleen zou aan- bidden en eeren en ten allen tijde en overal geen anderen God, een anderen troost, geen andere hope zoude hebben.

II. Dat men geen beeltenis noch gelijkenis, van welk ding en van welke stof ook, maken zou, vereeren noch dienen.

III. Ook, dat men den Naam Gods niet zonder noodzaak, niet lichtvaardig zou gebruiken.

IV. En dat men den Sabbath heiligen zou.

Op de andere tafel heeft Hij zes geboden uitgevaardigd betreffende de menschen. En gelijk de eerste vier geboden saamgevat zijn en begrepen in het woord: "Gij zult God boven alles met al uw kracht liefhebben", zoo zijn ook de zes volgende in dit woord vervat: "Gij zult uwen naaste liefhebben als uzelfven".

Deze luiden aldus:

V. Gij zult uwen vader en uwe moeder in eere houden.

VI. Gij zult niet dooden. VII. Gij zult niet echtbreken. VIII. Gij zult niet stelen.

IX. Gij zult geen valsche getuigenis geven.

X. Gij zult niet beweren.

In deze tien geboden is alles begrepen wat tot een godzalig leven noodig is en wat allerwege geschreven is aangaande God, den waren odsdienst en de waarachtige vroomheid.

Wie nu deze tien capittelen of geboden wel beschouwt, en ze ver, gelijk met de handelingen en daden der heilige patriarchen en oud, vaderen, —die toch geen geschreven wet gehad hebben —, zal bevinden, dat de Heere thans met deze Zijne geschrevene wet, niets nieuws begonnen is, noch iets, dat vóór dien tijd nooit in de wereld geweest was, geleerd heeft, maar veel meer het oude vernieuwd en datgene wat Hij tot dusver in de harten der heiligen geschreven had, thans, nu het volk steenen harten gekregen had, in steenen tafelen geschreven heeft. Want dat men God alleen zal aanbidden en dienen, ook geen andere goden hebben mag, hebben de heilige vaders alzo gelooft en gehouden, dat al hun doen en laten hiervan getuigenis geeft. Wat de beelden of afgoden betreft, wordt ons van Jacob bericht, dat hij de Mesopotamische afgodsbeelden onder een eik bij Sichem begroef, Gen. 35. Zoo bespeurt men ook bij het eed, zweren van Abraham, hoe bij de ouden de Naam Gods hoog in eere gehouden en gansch niet ijdellijk gebruikt is. De sabbath is niet hier eerst, maar reeds op den zevenden dag der schepping door den Heere ingezet, Gen. 2. Dien hebben ook voorzeker de vaders ehouden, Joh. 7. Omdat Cham zijnen vader Noach niet in eere hield, werd hij vervloekt. Kain werd om doodslag vervloekt. De echtbreuk werd ook bij de heidensche overheden, op straffe des doods, verboden, gelijk blijkt uit Gen. 26. Waaruit wel te verstaan is, hoe de heilige vrienden Gods er over gedacht hebben. Hoe het stelen en bedriegen den heiligen tegen de borst stuitte, blijkt uit de wijze, waarop Abraham en Lot gedeeld hebben, Gen. 13; ook uit de trouw en toewijding Jacobs aan zijnen schoonvader Laban, Gen. 30. Liegen en valsch getuigenis is zoo ver van de heiligen geweest, dat zij den hoogsten lof hebben ontvangen voor hunne trouw en waarheidsliefde. Zij zijn echter, gelijk alle andere menschen, aangevochten

geworden door het kwade, maar zij hebben de booze lusten wederstaan. Want bekend genoeg is de kuisheid van Jozef, die de huisvrouw zijns heeren niet wilde aanroeren, noch begeeren. Zoodat in de tien geboden gansch niets voorgeschreven of gevorderd wordt, wat niet ook van de vaderen voor de wetgeving gevorderd en door het geloof ook gedaan is. Derhalve heeft de Heere met Zijn volk niets nieuws aangevangen, toen Hij hun de tafelen der wet toevertrouwd heeft; alleen wilde Hij al de geboden, die ook de vaderen gehad hadden, doch nog een weinig verstrooid en nog niet in één hoofdsom vervat, in zulk een korte hoofdsom samen brengen en deze op schrift stellen, opdat zij des te minder in vergetelheid zouden raken bij het volk, dat in Egypte, door het wonen onder de afgodendienaars en valsch geloovigen verleid en afgeweken was. Dit moest nu op deze wijze weder terecht gebracht worden. Alle wetten echter en rechten, die hierna toegevoegd zijn aan deze twee tafelen, zijn niet als hoofdwetten te beschouwen, maar meer als bijwetten ter verduidelijking en tot beter verstand van de tien capittelen of geboden. Want overigens is de gansch volkomen hoofdsom van alle geboden, godzaligheid, godsdienst en gerechtigheid, de ware gestalte van het goede en het booze leven, begrepen in de twee tafelen.

6.4. Hoe ook het gezegende Zaad in deze wet is afgeschaduwd

Hier zou iemand kunnen vragen: zoo alle waarheid in deze tien geboden vervat is, hoe komt het dan, dat van het gezegende Zaad, den vaderen beloofd, met geen enkel woord wordt melding gemaakt. Tot dusverre is den heiligen vaderen beloofd en voorgehouden, dat zij zalig zouden worden door het gezegende Zaad uit loutere genade Gods en niet uit eigen verdienste, thans echter worden wetten voorgeschreven, die ons gebieden en verbieden, alsof wij door ons werk en verdienste, namelijk zoo wij deze geboden houden, zalig en Gode welbehagelijk worden. Waar is nu Christus? Waar is het geloof der patriarchen? Hier hoort men niets van het geloof, maar veel, ja alleen van werken! Antwoord: Deze tegenwerping heeft reeds velen verleid, die van de genade Gods en onze rechtvaardigmaking niet

recht gedacht en geloofd hebben. Daarom willen wij nu geen antwoord uit onszelf geven, maar den heiligen apostel Paulus laten spreken, opdat het antwoord zekerder zij en meer gewicht hebbe. Paulus dan schrijft aan de Galaten in het derde hoofdstuk aldus: "Broeders, ik spreek naar den mensch; zelfs eens menschen verbond, dat bevestigd is, doet niemand teniet, of niemand doet er toe. Nu zijn de belofte- nissen tot Abraham en zijn Zaad gesproken. Hij zegt niet: En den zaden, als van velen, maar als van één: En uwen Zade, hetwelk is Christus". Zoo luiden de woorden van Paulus, en ze hebben deze beteekenis: Dewijl de testamenten of vermakingen der menschen in zulk aanzien zijn bij de wereld, dat, wanneer zij gemaakt, opgericht en bevestigd zijn, niemand het waagt daar toe of daar af te doen, maar een ieder ze laat zooals ze zijn; zoo is het veel dringender eisch, dat men ook Gade Zijn testament of vermaking blijven laat, zonder er ook maar het geringste aan toe of aan af te doen. Nu heeft echter God een testament of vermaking met Abraham gemaakt en hem daarin beloofd, dat Hij hem een Zaad geven zou, in het, welk hij en zijne kinderen zalig zouden worden. En Hij heeft deze zaligheid uitdrukkelijk op Eéne en niet op velen gegrond. Daarom zal men ook aan het testament Gods, nl. dat Hij ons het heil alleen in Christus beloofd heeft en niet in velen, dat is in onze krachten en de werken der wet, niets toe doen. Ook zal men niet meenen, dat de wet later daartoe er bijgevoegd is, dat niet Christus alleen ons zalig zoude maken en dat wij de zaligheid door onze werken uit de wet zouden moeten verkrijgen. Want alzoo luidt het verder bij Paulus van woord tot woord: "En dit zeg ik (want mijn vorige stelling aangaande het testament rust hierop): het verbond, dat tevoren van God bevestigd is op Christus, wordt door de wet, die na 430 jaren gekomen is, niet krachteloos gemaakt om de belofte te niet te doen. Want indien de erfenis uit de wet is, zoo is zij niet meer uit de belofte; maar God heeft ze Abraham door de belofte genadiglijk gegeven", Gal. 3. Uit deze woorden van Paulus blijkt

immers duidelijk, dat aan het menselijk geslacht de zaligheid alléén uit de genade Gods, door de belofte en in het geheel niet door de verdienste geschonken wordt, en dat de wet aan de belofte, dat is de vermaking en het testament Gods volstrekt geen afbreuk doet, maar dat de hoofdsom onaangetast blijft, deze namelijk, dat ons de zaligheid uit vrije genade geschonken wordt. Wellicht vraagt hier iemand: als dan de zaligheid voor de wetgeving genoeg is uitgedrukt en alleen der genade Gods toegeschreven, wat heeft God dan bedoeld met de wetgeving ? Waarom heeft Hij het niet bij het testament gelaten? Daarom laat Paulus er op volgen: "Waartoe is dan de wet? Zij is om der overtreding wil daarbij gesteld, totdat het Zaad zou gekomen zijn, aan wien het beloofd was en zij is door de engelen besteld in de hand des middelaars", Gal. 3. Tot zoover Paulus, die ons hiermede wil zeggen: De wet is aan de belofte vol, strekt niet toegevoegd, om die belofte krachteloos te maken en te leeren, dat men door eigen werken en niet door de genade en vrije gunst Gods zalig wordt, maar integendeel: om der overtreding wil, dat wil zeggen: wijl Gods volk in Egypte den weg en de waarheid hunner vaders verlaten had en niet meer wist wat zonde, recht of onrecht was, niet meer wist, waarvan de zaligheid of de verdorvenheid afhangend was; want zij waren verdorven door het lange wonen te midden van de afgodische Egyptenaren. Daarom geeft God hun de wet, opdat zij daaruit zouden leeren den wil Gods, wat zonde, recht of onrecht is; ook opdat zij zichzelf zouden kennen, tot zich, zelve zouden inkeeren en bekennen, dat de heilige werken, die God vordert, niet in hun vermogen waren te doen, zoodat alle menschen eenen Middelaar ten hoogste behoeven. En alzoo is de wet gegeven tot staving der belofte, namelijk, dat wij door deze wet tot Christus alleen zouden uitgedreven worden. Want Paulus vervolgt aldus: "zij is overgegeven in de hand des middelaars; en de middelaar is dat niet van ééne, maar God is één. Hoe? is dan de wet tegen de beloftenissen Gods? Dat zij verre! want indien er eene wet gegeven

was, die machtig was levend te maken, zoo zoude waarlijk de rechtvaardigheid uit de wet zijn. Nu echter heeft de Schrift het alles onder de zonde besloten, opdat de belofte uit het geloof van Jezus Christus aan de geloovigen zoude gegeven worden. Doch eer het eloof kwam (dat is Jezus Christus, in wien wij gelooven), waren wij onder de wet in bewaring gesteld en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden. Zoo is dan de wet onze tuchtmeester geweest op Christus, opdat wij door het geloof gerechtvaardig zouden worden" enz., Gal. 3. Uit deze woorden van Paulus kan men duidelijk verstaan, waarom de wet gegeven is en hoe zij met de beloftenissen omtrent het beloofde Zaad zoo in het geheel niet in strijd! is, dat zij ons veeleer van onszelf en van alle creaturen af en naar Jezus Christus alleen heen leidt. Derhalve bevestigt de wet de eerste beloftenissen van het gezegende Zaad en leert ons, dat wij in Hem alleen alle zaligheid verkrijgen. Hoewel zij daarbij ook nog een regel voor ons leven, doen en laten is. Toch is het alles bij ons onvruchtbaar, waar het geloof niet is. Waar echter het geloof is, daar werkt het, zonder onderlaten, alle goeds door de liefde, naar de wet; echter zoo, dat Gode alle eer en prijs toekomt, bij den mensch daarentegen niets dan verderf te vinden is.

6.5. Van verscheidene voorafbeeldinge van Jezus Christus.

Bovendien heeft God velerlei onder Zijn volk gewerkt, waardoor Hij het werk van Jezus Christus klaar en duidelijk den volke heeft voor oogen gesteld, gelijk tevoren is uiteengezet van het geslachte lam bij den uittocht uit Egypte. Iets dergelijks is het, als Mozes een slang in de woestijn opricht, opdat allen, die door slangen waren gebeten en vergiftigd, op deze opgehangen koperen slang zouden zien en alzoo niet zouden sterven, maar in het leven blijven. Waarbij toch niet het uiterlijke zien naar de koperen slang de stervenden door het slangengift bij het leven behouden heeft, maar God, die alzoo heeft willen afschaduwten, dat Zijn Zoon eenmaal aan het kruis zou worden gehangen, opdat ieder, die, door de oude slang en door de zonde vergiftigd en verontreinigd, in den Zone Gods ge

loofde, in Hem leven zoude. Want alzo staat geschreven in het Boek der Wijsheid, hoofdst. 16: "Zij hadden een teeken der ge- zondmaking naar Uw bevel. Want die zich bekeerde, werd niet door het uiterlijk teeken, dat hij zag, gezond, maar door U, daar Gij een Heelmeester en Heiland zijt aller dingen". En nog duidelijker spreekt Christus, Joh. 3: "Gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, alzo moet ook de Zoon des menschen verhoogd worden, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe". Van deze zelfde zaak getuigt ook de heilige apostel Paulus, in den eersten brief aan de Korinthiërs, het 10e hoofdstuk, met de volgende woorden: "En ik wil niet, broeders, dat gij onwetende zijt, dat onze vaders allen onder de wolk waren, en allen door de zee door gegaan zijn; en allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk en in de zee; en allen dezelfde geestelijke spijs gegeten hebben; en allen denzelfden geestelijken drank gedronken hebben; want zij dronken uit de geestelijke steenrots, die volgde; en de steenrots was Christus".

6.6. Van de uiterlijke ceremoniën en offeranden der Joden

Wanneer men bovendien de geboden der eerste tafel - die ons voorschrijft, hoe wij ons jegens God te houden hebben, hoe wij Hem zullen liefhebben, aanbidden en vereeren, Hem dienen en aanhangen -, wanneer men deze geboden goed en recht beschouwt, zal men in deze eerste tafel het gansche werk van Christus vinden. Want alles wat later verordend en voorgeschreven is aangaande den tabernakel, het priesterdom en het offer, het behoort alles onder de

geboden der eerste tafel, daar de Schrift en de mond Gods deze dingen: Zijne rechten, geboden, gebruiken en gewoonten, ordening en dienst noemt. En zoo gij vraagt: hoe kan God, die toch Geest is, gediend worden door uiterlijke, zichtbare en vleeschelijke dingen, zooals toch de genoemde Joodsche ceremoniën zijn, dan antwoord ik: dat zulke uiterlijke gebruiken van Gods volk sacramenten en teekenen geweest zijn der hemelsche, onzichtbare goederen, doch zij waren niet die hemelsche goederen zelf, Hebr. 10. Vandaar dat zij, die dezen dienst uitoefenden en volbrachten zonder geloof en ver

heffing des gemoeds, noch dienden, noch behaagden. Dekenen echter, die in God geloofden, Hem alleen aanhingen en hunne harten tot God omhoog hieven en niet bleven hangen aan het zichtbare, die behaagden Gade.

6.7. Altaar

Dat zij een éénig altaar hadden en een éénige plaats waar zij offerden, beteekent het kruis onzes Heeren Jezus Christus, dat Hij slechts éénmaal, op één bepaalde plaats opgeofferd zou worden voor de zonden der wereld. Ook dit, dat de hogepriester slechts éénmaal 's jaars in het binnenste des tabernakels ging met het bloed, beteekent dat onze Heere Jezus in deze wereld zou komen en éénmaal Zijn bloed zou vergieten tot begenadiging en reiniging onzer zonden en dat Hij daarna ten hemel zou varen.

6.8. Offer

Ja, alle offeranden en alle bloedvergietingen in het offeren der ouden, hebben afgebeeld het sterven onzes Heeren Jezus Christus. Niets werd bij hen gereinigd zonder bloed, hetgeen beteekent, dat alle reiniging onzer onreinheid alleen door het bloed van Jezus Christus geschiedt.

6.9. Priesterambt

Ook het gansche priesterdom, dat verordend was om te onderwijzen, tot gebed en tot voorbedding, ook tot offeren en tot slachten, heeft het ambt onzes Heeren Jezus Christus afgeschaduwd, die in deze wereld kwam, om ons de waarheid en gerechtigheid te leeren; daarbij ook opdat Hij Zichzelve Gode den Vader voor onze zonden zou opofferen na het offer volbracht te hebben, wederom van de dooden zou opstaan, ten hemel zou varen, en daar ter rech- terhand Gods zou zitten en daar als een ware hogepriester voortdurend voor Gods aangezicht zou staan om voor ons te bidden. Dit is de hoofdsom van de gebruiken en ceremoniën der ouden, de beteekenis der afbeeldingen en de geest der letter; van welke dingen de heilige Paulus zeer uitvoerig geschreven heeft in den wonder, schoonen brief aan de Hebreëen.

Dit alles leert ons duidelijk, dat deze zeden en gebruiken der ouden sacramenten geweest zijn, en dat zij Gods volk gegeven zijn,

niet opdat zij met de letter en met het uiterlijke, zichtbare en lichamelijke God, die Geest is, zouden dienen, maar opdat hunne harten boven zichzelf tot de geestelijke dingen verheven, Gods erbarming zouden aanschouwen, door welke God bewogen ons genadig geweest is. En terwijl Hij ons om onzer zonde wil en om onze misdaden had kunnen verdoemen, heeft Hij ons nochtans verschoond om Zijns Zoons wil, dien Hij in den dood voor ons gegeven heeft, en wiens onschuldigen dood Hij in de plaats van onzen schuldigen dood heeft willen aannemen. Zulk eene geloovige betrachtning, die het rechte geloof is, is Gode welgevallig en door zulk een geloof dient men God. Zulk een geloof heeft ook de Heere door de gemelde gebruiken en ceremoniën willen leeren en inplanten. Daarom, allen die onder de ouden Gode behaagd hebben, hebben Hem behaagd, niet vanwege de letter, maar vanwege den geest.

6.10. Hoe de oude geloovigen tegenover het offer gestaan hebben

Wanneer men in de gemeente Israëls de offeranden bracht en de inzettingen in de gemeente naar de ordening Gods hield, dan hebben gestaan de beminde Godsvrienden niet alleen op het uiterlijke gezien, maar veel meer met de oogen des geloofs op Christus gezien en alzoo gedacht: Zie, daar God verordend heeft te offeren voor de zonde, zijn wij ook allen zondaars en schuldenaren Gods, zoodat het naar Goddelijk recht en billijkheid ware, dat, gelijk wij nu dit dier slachten en offeren en zijn bloed vergieten, alzoo ook God ons thans allen zou dooden en verdoemen. Hij heeft Zich echter over ons erbarmd en ons een Zaad beloofd, dat voor ons alzoo aan het kruis zal sterven en met Zijn bloed ons zal reinigen en met Zijnen dood ons levend zal maken. Dit zal zoo ongetwijfeld en zeker geschieden, als dit dier voor velen geslacht en opgeofferd wordt. En gelijk het bloed des diers tot reiniging des volks lichamelijk gesprengd wordt, alzoo zal het bloed van Jezus Christus gesprengd worden op onze zielen enz. Uit zulke gedachten, uit zulk een geloovig betrachten der offers, is geboren een hartelijk berouw en leedwezen over de zonden, eene vreugde, lof, troost en dankzegging Gode, den goedertieren Vader.

Hierop wijzen ook ettelijke psalmen, die met het oog de offeranden vervaardigd zijn. Hierop wijzen ook alle strafpredikatiën der heilige profeten en die redenen, waarin zij de offeranden verwerpen. Want de uiterlijke pracht en praal der offers, zonder het geloof in God en in het ezegende Zaad, is gansch niets waard en bovendien Gode een gruwel.

6.11. Waarom God zulk eene uiterlijke pracht ingezet heeft.

Gij vraagt: Had God echter niet met andere zaken dit werk van Jezus Christus, en het ware geloof niet langs anderen weg, dan door en met zulke kosten, pracht en heerlijkheid van offers en andere kerkpraal kunnen leeren en Zijn volk voor oogen stellen? Op die vraag antwoord ik: Wanneer het volk Israël niet in Egypte bedorven ware geweest door het wonen onder de afgodendienaars, maar vast en onbeweeglijk gebleven ware bij het geloof, gelijk hunne vaders Abraham, Isaac en Jacob, zoo had het wel kunnen blijven bij den ouden, korten, eenvoudigen vorm, zooals die bij de heilige vadersen geweest was. Nu echter hadden zij in Egypte gezien een uiterlijken, kostbaren godsdienst met tempels, altaren, offeranden, priesterdom, vasten en allerlei sieraad, enz. Ook nam de afgoderij dagelijks zoo toe in de geheele wereld, dat er thans schier geen volk was, dat niet zijn uiterlijke gebruiken had, met dewelke zij God dienden. Om nu Zijn volk te behouden bij het geloof in den eenigen God en in het beloofde, gezegende Zaad, ook om te waken, dat zij den uiterlijken offerdienst geenen anderen goden zouden wijden en ook niet op eene Egyptische of andere heidensche wijze God zouden gaan dienen, heeft God een uiterlijken eeredienst ingezet en bevolen door dezen Hem te dienen en anders niemand, en in dezen dienst heeft Hij willen afbeelden het gansche werk des beloofden Zaads, totdat Deze komen zou en alles in werkelijkheid volbrengen, wat zij tot dusver in hunne offers slechts figuurlijk hadden. Zoo heeft dus God naar Zijne wijsheid uit wondervolle erbarming en oedertierenheid jegens het menschelijke geslacht met deze uiterlijke teekenen willen tegemoet komen aan onze zwakheid, die de geestelijke, hemelsche dingen beter verstaat, wanneer ze ons door lichame

lijke, zichtbare dingen afgebeeld worden. Daarom heeft God Zich ook beijverd om het eenvoudige en vleeschelijk gezinde volk het hemelsche werk ZijnsZoons door zulke zichtbare en uiterlijke afbeeldingen voor oogen te stellen. Toch zijn deze zichtbare teekenen niet voor altoos gegeven, doch slechts tot op den tijd der vervulling. Want thans, nu Christus verschenen is en alles vervuld en volbracht heeft, wat van Hem in de Wet en de Profeten geschreven en voorafgebeeld is, nu hebben alle schaduwen een einde en gelden die uiterlijke sacramenten niet meer, om ze te gebruiken en te beoefenen. Tot dusver over de ceremoniën.

6.12. Van de wetten die op de uiterlijke regeering en politie betrekking hebben

Nevens de ceremoniën, was er ook zeer veel in de wet geschreven omtrent de burgerlijke regeering (politie), van orde en recht, om in vrede en welstand in stad en land te kunnen leven, van koopen en verkoopen, van oorlog en vrede, van erfenis en eigendom, van huwelijksrechten, van straffen der boozen, van gericht en raad, van leenen en ontleenen, enz. enz.; dit alles is echter niets nieuws en dient slechts tot opheldering en verklaring der zes geboden van de tweede tafel, en is saamgevat in de woorden van Paulus, Rom. 13: "Hebt uwen naaste lief als uzelf", en in het woord van Christus "Wat gij wilt dat u de menschen doen, doe gij hun desgelijks", Luc. 6. Zulke wetten en geboden, om recht, vreedzaam, betamelijk en vroom te leven, hebben ook de godzalige en heilige aartsvaders van den aanvang der wereld reeds gehad, door God hun in het hart geschreven; bij de wetgeving heeft God echter alles door Mozes op schrift doen stellen, opdat de wereld alles des te helderder en volkomener zou hebben, en niemand zich vanwege zijne onwetendheid zou kunnen verontschuldigen.

7. VAN DEN OORSPRONG DER HEILIGE SCHRIFT EN HARE GELOOFWAARDIGHEID.

Hetgeen ik tot dusver geschreven heb, is geen eigen uitdenksel, maar alleen uit den mond, uit het Woord Gods genomen. Want God heeft aan Mozes geboden al deze dingen neer te schrijven en

ze ons, tot onze leering en onderrichting, na te laten. Dit heeft Mozes met groote trouw gedaan en het alles in vier boeken vervat. In het eerste, dat men Genesis, het boek der Schepping, noemt, heeft hij ons van den aanvang der wereld tot op zijn tijd, van de schepping der wereld, van het begin aller volken, van de patriarchen en van de oude, godzalige dienaars Gods, van hun geloof en van hun leven, van de voorzeggingen en werken Gods, alzoo geschreven, als het hem door den Heiligen Geest werd ingegeven en zooals hij het door overleveringen der ouden en uit de boeken der Egyptenaren gevonden heeft. Want Mozes was uitnemend geleerd en onderwezen in alle wijsheid der Egyptenaren, zooals Stephanus van hem getuigt, Hand. 7. De andere drie boeken behelzen de geschiedenissen van zijn eigen tijd, zooals hij ze zelf beleefd, gezien en ervaren heeft. Het tweede boek, Exodus genaamd naar den uittocht uit Egypte, meldt ons, hoe het volk Gods in Egypte onderdrukt is en hoe de Egyptenaren gestraft zijn geworden, ook hoe Israël is verlost, hoe het de wet ontvangen en een tabernakel met eenen heerlijken dienst van God opgericht heeft. In het derde boek, Leviticus genaamd, worden beschreven de geestelijke rechten, namelijk al wat betrekking heeft op de priesters en het priesterschap, hun ambt, leven, werken, offeren, feesten, gebruiken, zeden en al dergelijke dingen. In het vierde boek, genaamd Numeri, beschrijft hij de geheele woestijnreis der kinderen Israëls, hoe zij aan den Jordaan kwamen, hij vermeldt hunne ordening en hun aantal, ook hunne murmureeringen en straffen, daarbij verscheidene overwinningen en allerlei wetten en rechten. Boven dit alles heeft hij nog een handboekje of korte samenvatting van alle gebeurtenissen zijns tijds en der wet Gods gemaakt, hetwelk men Deuteronomium noemt. Dit beval hij, op Gods aanwijzing, bij de Arke des Verbonds te leggen en dat op gezette tijden den volke voor te lezen, gelijk geschreven staat in Deut. 31. En in deze vijf boeken, ons van God door Mozes gegeven, ligt de gansche grond onzes heiligen geloofs. Want alle profeten, die hierna geprofeteerd hebben, hebben alles

gegrond op deze boeken en uit deze boeken genomen, gelijk ook later onze Heere Jezus en de apostelen op Mozes wijzen. Nooit heeft ook eenig waarlijk wijs, verstandig en godvruchtig mensch iets van deze geschriften betwijfeld of ze bestreden. En uit de geschriften van zulk eenen getrouwen en waarachtigen dienaar Gods hebben wij tot dusver al het verhandelde ontleend.

Tot hiertoe heb ik gehandeld over de wet Gods, hoe zij niets nieuws is, maar integendeel de eenige, aloude wil Gods, thans echter in geschrifte vervat; verder, dat de gansche wet op Christus wijst en dat alle rechtvaardigen, die onder deze wet geleefd hebben, Christenen geweest zijn. Waaruit ook klaar is, wat Paulus in Rom. 10 gesproken heeft: "Want het einde der wet is Christus, tot rechtvaardigheid eenen iegelijken, die gelooft". En in den brief aan de Galaten, Hoofdstuk 3: "Doch eer het geloof (d.i. Christus) kwam, waren wij onder de wet in bewaring gesteld en zijn besloten geweest **tot op** het geloof, dat geopenbaard zoude worden. Zoo dan, de wet is onze tuchtmeester geweest tot Christus, opdat wij uit het geloof zouden gerechtvaardigd worden". Dit alles zal, naar ik vrees, voor veler gemoed iets nieuws en wonderlijke zijn; ik hoop echter, dat alle verstandigen zullen zien en bekennen, dat dit de ware, oude, rechte en Goddelijke theologie is, die God den Vader alle eer geeft door onzen Heere Jezus Christus in den Heiligen Geest. Welken zij eer en prijs in eeuwigheid, Amen.

8. ALLE VROME KONINGEN EN HET VOLK ISRAËLS HEBBEN ZICH OP CHRISTUS VERLATEN EN NIET OP DE WET.

8.1. Van het geloof van Jozua

Nadat de wet was lesgeven en de dienst van God ingesteld, stierf Mozes, de knecht des Heeren, honderd en twintig jaren oud zijnde, het volk Gods op Gods bevel overlatende aan de regeering en leiding van den krachtigen en geloovigen Jozua, die ook een voorbeeld weest is van den Heere Christus. Want gelijk niet Mozes, maar Jozua het volk Gods in het beloofde land heeft gebracht, alzoo worden

wij niet door de werken der wet, noch door onze eigen maar integendeel uit genade, door Jezus Christus, in de eeuwige rust ingevoerd, zooals met veel meer woorden door den heiligen apostel Paulus geleerd wordt in Hebr. 4. Deze Jozua heeft ongetwijfeld het eeloof en de religie, naar geest en verstand, onbevlekt, gelijk hij het van de vaders door Mozes, op Gods aanwijzing had ontvangen, bewaard, behouden en verdedigd en heeft anderen vermaand om bij dit geloof te volharden. Hetgeen op allerlei wijze openbaar wordt, voornamelijk echter daarin, dat hij den kinderen van Ruben, Gad en der halve stam Manasse niet heeft willen toestaan een ander altaar op te richten en te behouden ter offering, buiten en nevens het eenige offer-altaar, dat God Zelf hun bevolen had. Want juist hierdoor was, gelijk reeds boven gemeld is, de kracht en de volkomenheid van den eenigen kruisdood en van het offer onzes Heeren Jezus Christus afgeschaduwde, Jozua 22. Daarom wilde Jozua ook, dat er niets nevens het kruis en het offer van Jezus Christus esteld zou worden, maar dat Hem alleen de eere der reiniging en vergeving der zonden zou gegeven worden.

8.2. Van de oorlogen en van het bloedvergieten van het ouden

Dat Jozua echter, met alle volgende richters, regenten, vorsten en koningen van Israël zware en groote oorlogen gevoerd, dikwijls gruwzame slachtingen aangericht en veel land en volk verdelgd en zonder mate bloed vergoten heeft, dat heeft hij als een lasthebber, als een instrument en werktuig Gods gedaan op bevel des Heeren, die alzoo heeft willen straffen de afgoderij, de groote schande en zonde der goddeloozen, die Hij lang verdragen en geduld heeft, die Hij zoo vaak tot bekeering vermaand, doch op welker bekeering Hij tevergeefs gewacht heeft; deze heeft Hij nu uitgeroeid door het zwaard Zijner geliefde vrienden, dat is door het zwaard der vromen, die Hij gered en uit de hand hunner vijanden verlost heeft.

8.3. Van de oorlogen en van het bloedvergieten der ouden.

Want soms gaf de Heere Zijn volk om hunne zonden over in de hand hunner vijanden, om hen te tuchtigen en met de roede te onderwijzen. Dan viel het volk Gods en het vlood voor het aangezicht

des vijands en ze werden zoo lang onderdrukt en overheerscht door de goddeloozen, tot zij hunne zonden erkenden, tot God riepen en zich bekeerden, alleen op God door het gezegende Zaad, den beloofden Verlosser, vertrouwden, Hem alleen aanbaden, aanriepen en naar Zijn Woord vereerden en afstand deden van allen vreemden godsdienst, van de beelden en van hun schandelijk, zondig en goddeloos leven. Dan zond Hij hun hulp en heil en verlost hen in Zijn kracht, door den dienst van Zijne geroepene aanvoerders. Dat oorlogen, redden en straffen is maar niet een vleeschelijk werk zonder geloof geweest, door niemand na te volgen, gelijk velen, door Manicheeschen en Doopsgezinden doorleest misleid, meenen; want Paulus spreekt klaar in Hebr. 11: "En wat zal ik nog meer zeggen? want de tijd zal mij ontbreken, zoude ik verhalen van Gideon, en Barak, en Simson, en Jephtha, en David, en Samuel, en de profeten, welke door het geloof koninkrijken hebben overwonnen, gerechtigheid geoefend, de beloftenissen verkregen, de muilen der leeuwen hebben toegestopt, de kracht des vuurs hebben uitgebluscht, de scherpte des zwaards zijn ontvloden, uit zwakheid krachten hebben gekregen, in den krijg sterk geworden zijn, heirlegers der vreemden op de vlucht hebben gebracht".

8.4. Oorlogen der geloovigen

Dit alles prijst en roemt de apostel als treffelijke werken des geloofs. Daarom zijn het geen werken des vleesches, en het strijdt ook op den huidigen dag niet met ons heilig geloof, wanneer een Christelijke overheid hare arme, van God haar gegeven onderdanen van onredelijk geweld redt en bij vrijheid, gerechtigheid, huis en haard beschermt, of ook schandelijke en booze menschen, afgodendienaars en vervolgers des waren geloofs straft, aan al hun moedwil geen vrij spel laat. Doch alleen die zullen het doen, die van Godswege geordend zijn het zwaard te dragen. Want anders spreekt de Heere: "Wie het zwaard neemt, zal door het zwaard vergaan". Inzonderheid echter wordt in den oorlog tusschen de kinderen Gods en de goddeloozen datgene vervuld en ons voor oogen gesteld, wat God tot de vrouw in het Paradijs gesproken heeft: "Ik zal vijandschap zetten tusschen uw

zaad en het zaad der slang". Want de godvreezenden zijn het zaad van Christus, de goddeloozen en ongeloovigen het zaad des duivels. Tusschen deze zien wij grooten strijd. Allereerst dit, dat de geloovigen steeds den kop der slang vermorzelen, hoewel daarbij hun ook de verzenen worden verbrijzeld. Want de ware geloovigen, die voor de geboorte van Christus leefden, hebben in den tijd der belofte niet minder lijden en vervolging (hoewel niet zoozeer om hunne zonden, als om der gerechtigheid wil) moeten ondervinden, dan de geloovigen na de geboorte van Christus in de tijden der genade en der vervulling. Daarom is het een bewijs van onkunde ten opzichte van het leven en de handelingen der geloovigen als men zegt: het oude volk is een overwinnend volk geweest en heeft lichamelijk geregeerd; maar het volk na de komst van Christus is een lijdend volk, tot overwinning en regiment niet geboren. Doch hiervan is reeds gesproken in het boekje: "Van het eenige en eeuwige Verbond Gods". Hoe dit echter moge zijn, zoo is toch in die Arisch buitengewone tijden, waarin het volk Gods nu eens overwon, dan weer de nederlaag leed en in benauwdheid geraakte, het ware geloof onvervalscht en onbeschadigd van Jozua af door alle Richters bewaard tot op den tijd en de regering van den koning David.

8.5. Van het geloof van David

David is voorzeker een zwaar beproefd mensch geweest, door veel ³³³³³³ en langdurig lijden, door jammerlijken angst en nood en door zware ^{van 333333}

vervolging zonder ophouden geoeffend en beproefd, eer hij koning werd. Daarvan berichten ons de boeken van Samuel en de meeste Psalmen. Nadat hij tot de koninklijke waardigheid door God, die gezegd had: "Ik heb een man naar Mijn hart gevonden", verhoogd was, heeft hij het ware geloof met al zijne krachten verheven, bevorderd en uitgebreid.

Ik wil ook hier tot eer van onzen Heere Christus kortelings aan- toonen, welke kennis en welk geloof deze heerlijke koning en profeet van onzen Heere Jezus gehad heeft. Ik zal dit doen door verklaring van den 110den Psalm, welke aldus luidt: "De Heere heeft gesproken

tot mijnen Heere: Zit aan Mijn rechterhand, totdat Ik Uwe vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten".

8.6. Christus is God

In het eerste vers belijdt David de Personen der Heilige Drie- éénheid, ook de Godheid en het eeuwige rijk van Christus. Zoo heeft ook onze Heere Jezus Christus dit vers verstaan en verklaard in het Evangelie van Mattheus, het 22Ste hoofdstuk. Want duidelijk erkent hij twee Personen in één, zenig ongedeeld Goddelijk Wezen, Want hij spreekt: "De Heere heeft gesproken tot mijnen Heere". Nu echter is het zeker en onweersprekelijk, dat hij, die spreekt en degene, tot wien gesproken wordt, niet één, maar twee Personen zijn. Er is echter één God en één Heer en die beiden, de Vader, die spreekt en de Zoon, tot wien gesproken wordt, zijn: "de Heere". Daarom zijn Zij één, van ééne substantie en ééns wezens, waarachtig God. De Zoon is dus niets minder dan de Vader. Er kan ook geen vader zijn, tenzij hij eenen zoon of een kind heeft. God is de eeuwige Vader; daarom is ook de Zoon eeuwig. Eén eenige echter slechts is eeuwig, d. i. zonder aanvang. En de Vader en de Zoon zijn eeuwig zonder aanvang; daarom zijn Zij de eenige, waarachtige God, met den Heiligen Geest. Gelijk ook Johannes gesproken heeft: "In den beginne (d. i. van eeuwigheid) was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God". En hij voegt er terstond bij, dat dit Woord is Jezus Christus, onze Heere. Want dan volgt: "Het Woord is vleesch geworden". Daarom noemt David ook den Zoon Gods in het bijzonder: zijnen Heere, zeggende: "De Heere heeft gesproken tot mijnen Heere". Hij noemt Christus daarom zijnen Heere, omdat hij weet en gelooft, dat Hij (Christus) zijn ware, natuurlijke Heer en God is, gelijk ook Thomas belijdt: "Mijn Heere en mijn God". Ook noemt hij hem daarom zijnen Heere, omdat de Christus uit zijne lendenen, naar menschelijke wijze zou geboren worden. Want in de Schrift wordt de Heere Jezus telkens genoemd: "de Zone Davids". En alzoo erkent David in Christus twee naturen: de Goddelijke en de menschelijke.

8.7. Het rijk van Christus

Dat het rijk van Christus eeuwig zijn zal, en de menselijke natuur zal verhoogd worden boven alle hemelen, gelijk Paulus spreekt, getuigt David met deze woorden: "Zit aan Mijn rechterhand, totdat Ik Uwe vijanden zal gezet hebben tot een voetbank Uwer voeten". Want Marcus spreekt in het 16de hoofdstuk: "De Heere is opgenomen in den hemel en is gezeten ter rechterhand Gods". Verder leest men hiervan in 1 Kor. 15. Het moet echter een rechte, waarachtige God zijn, die eeuwig redderen zal, en wien alle vijanden onderdanig moeten zijn, ja, onder Zijn voeten neergeworpen.

Thans volgt het tweede vers: "De Heere zal den scepter Uwer sterkte zenden uit Sion, zeggende: heersch in het midden Uwer vijanden".

8.8. Het prediking van Christus

Hier spreekt hij van de prediking des Heiligen Evangelies, en hoe de wereld tot Christus bekeerd wordt en hoe Christus in de wereld zal regeren. In het vorige, het eerste vers wordt van het eeuwige rijk gesproken, van Zijn waarachtige Godheid, dat Hij eeuwig leven en regeeren zal, niet slechts in dezen tijd, maar ook na dezen tijd, eeuwiglijk. Hier echter spreekt hij voornamelijk van dat rijk, waar- mede Hij thans in het midden der wereld, door Zijn Evangelie, regeert. Want de staf, de scepter, de roede van Christus is het heilig Evangelie, eene kracht Gods, die zalig maakt alle ~elooovi~en, die de vijanden van Christus tot vrienden maakt, en die hen, zoo ze zich niet bekeeren willen, neder slaat, zoodat Christus in het midden Zijner vijanden heerscht en overwint. Hij is het, die door den Geest Zijns monds den Antichrist doodt. En heel Zijn Woord en prediken des Evangelies is uitgegaan het eerst van Sion of Jerusalem, gelijk Jesaia, Micha en Lucas (Hand. 1) betuigen.

Het derde vers luidt aldus: "Uw volk zal zeer gewillig zijn op den dag Uwer heirkraft, in heilig sieraad; uit de baarmoeder des dageraads zal U de dauw Uwer jeugd zijn".

8.9. Overwinning en standvastigheid der Christenen

Met deze woorden beschrijft David het overwinnende, heerlijke geloof der Christenen. Want als het Evangelie gepredikt wordt ver- heft zich een strijd tusschen het geloof en het ongeloof, tusschen het

zaad van Christus en dat der slang, tusschen de afgoderij en de ware godzaligheid. En zoo vervolgen de ongeloovigen den Heere Christus in Zijne leden, dat is, in de Eloovien. Deze zijn echter gansch bereid om lichaam, eer en goed, hun bloed en hun leven, voor de waarheid Gods prijs te geven. Want alzoo hebben de martelaren en de eerste Kerk, door de apostelen en na hen vergaderd, den Heere Jezus Christus trouw en geloof gehouden en zijn gewillig om Zijne belijdenis gestorven.

8.10. De ontvangenis en geboorte van Christus

Daarna beschrijft hij ook in genoemd vers de reine, heilige en onbevleete ontvangenis en geboorte van Jezus Christus 1). En hij doet dat met eene schoone gelijkenis, want hij spreekt: Uwe geboorte zal heilig en Quatsch heerlijk zijn, niet gelijk die der andere menschen, want gelijk de dauw van den helderen hemel en uit het morgenrood, als uit de baarmoeder, rein geboren wordt, alzoo zult Gij ook heilig en rein uit eene reine jonkvrouwe geboren worden. Hiervan vinden wij uitvoeriger bericht in Lucas 1.

Het vierde vers van den Psalm luidt aldus: "De Heere heeft ~e, zwoeren en het zal Hem niet berouwen: Gij zilt Priester in eeuwig- heid naar de ordening Melchizedeks".

8.11. Het priesterschap van Christus

In dit vers beschrijft hij het ambt van Jezus Christus, dat Hij van God verordend was tot een eenigen, eeuwigen Priester, die voor der wereld zonde Zichzelven zou opofferen, om daarna altijd voor de oosten Gods des Vaders te staan en daar voor ons te bidden. Dit alles legt de apostel Paulus breedvoeriger uit in den brief aan de Hebreëen, hoofdst. 5, 7, 8, 9 en 10.

Vooraf in dit vers is alles gegrond wat overal in de Schrift te lezen is van de verdienste van Christus, van de vergeving der zonden, van de rechtvaardigmaking, van het Middelaarschap en dat Hij (Christus) het zenige heil en de eenige Middelaar, genoegdoening en erechtigheid der geloovigen is.

1) Bullinger heeft n. m. 1. deze vertaling "de dauw Uwer geboorte is U in heilige heerlijkheid, uit de baarmoeder van het morgenrood".

8.12. De voortgang van Christus

"De Heere is aan Uw rechterhand, Hij zal koningen verslaan ten dage Zijns toorns" (Vers 5). Dit vers leert ons, hoe God ten allen tijde Zijnen Zoon ter zijde zal staan, Zijn werk zal bevorderen en de koningen, vorsten en heeren, zoo zij zich niet bekeeren en in Christus gelooven, maar liever Zijnen toorn willen ervaren dan Zijne genade begeeren, zal ombrengen en verderven. Dat hebben onder- vonden: Herodes, Nero, Domicianus, Maximinus en Julianus.

Doch beschouwen wij het zesde vers, 't welk dit vijfde ons verder verklaart: "Hij zal recht doen over de heidenen. Hij zal het vol doode lichamen maken. Hij zal verslaan degene, die het hoofd is van een groot land".

Christus wordt ook den heidenen gepredikt en heerscht ook over hen. Velen echter verzetten zich tegen Hem; deze straft en richt Hij. En gelijk een koning met één veldslag zijne vijanden overwint en het gansche slagveld met doode lichamen bedekt, daarna ook het vijandelijk legerhoofd en de hoofdstad der vijanden opzoekt en ver- nielt, alzoo houdt Christus gericht over Zijne vijanden en Hij verstoort hun geweld en rijk. Dit hebben wij duidelijk gezien aan het oude onchristelijke Romeinsche rijk en aan vele andere potentaten en machten. Inzonderheid echter vertreedt en verbrijzelt Hij der oude slang den kop, naar de belofte van Gen. 3. Ten laatste zal Hij ten oordeel komen om te richten de levenden en de dooden en om eeuwig Zijne vijanden te verderven.

"Hij zal op den weg uit de beek drinken, daarom zal Hij het hoofd omhoog heffen."

8.13. Het lijden en de overwinning van Christus.

In dit zevende en laatste vers beschrijft de profeet het lijden van Christus en Zijne heerlijkheid. "Op den weg" spreekt hij, dat is: in Zijn leven, wanneer Hij hier in ellende zal omwandelen, "zal Hij uit de beek drinken", waarmede hij het onuitsprekelijk lijden des Heeren bedoelt. Want "den beker drinken" beteekent een lijden te hebben. "Uit den beker drinken" wil zeggen: geheel gebukt aan onder lijden en onuitsprekelijk beangst en gepijnigd worden, ja

gansch met een beek en met sterke stroomen van allerlei jammeren als overgoten worden. Alzoo heeft David het smartelijke lijden van Christus willen profeteeren. Op het lijden is echter gevolgd eene heerlijkheid, eene opstanding en een hemelvaart. Van beiden spreekt Paulus in Philipp. 2, zeggende: "Die in de gestaltenis Gods zijnde, geenen roef geacht heeft Gode evengelijk te zijn, maar heeft Zichzelven vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende, en is den menschen gelijk geworden; en in gedaante gevonden als een mensch, heeft Hij Zichzelven vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot den dood, ja den dood des kruises. Daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd en heeft Hem een naam gegeven, welke boven allen naam is; opdat in den naam van Jezus zich zoude buigen alle knie dergenen, die in den hemel, en die op de aarde, en die onder de aarde zijn", enz.

Tot zoover van dezen Psalm en van het inzicht, dat David gehad heeft in Christus Jezus en in het Christelijk geloof.

Het zou mij grootelijks verwonderen, als er nu nog, na zoo heldere en duidelijke getuigenissen, iemand zijn zou, die niet inziet, dat Davids geloof en kennis van Christus hetzelfde is als het geloof, hetwelk wij belijden, sprekende: "Ik geloof in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde" enz., gelijk de 12 artikelen des Christelijken geloofs luiden. Want de Heilige Drieëenheid in één Godheid bekent hij niet slechts hier, maar ook in den 33sten Psalm, zeggende: "Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt en door den Geest Zijns monds al hun heir". Want het is zeker, dat er slechts één eenige God is, de Schepper des hemels en der aarde. Deze wordt hier echter "Heer" of "God", "Woord" en "Geest", dus de Drieëenheid genoemd. Bovendien is er niets in de artikelen des geloofs van de Godheid en menschheid van Christus, van Zijne ontvangenis, geboorte, lijden, kruis en sterven, van de opstanding, hemelvaart en het laatste oordeel, dat niet klaar en duidelijk in dezen Psalm begrepen is.

De artikelen van de heilige kerk, van vergeving der zonden, opstanding des vleesches en het eeuwige leven zijn ook in dezen Psalm vervat en zij worden in andere Psalmen Davids nog klaarder en met veel meer woorden behandeld. Zoo heeft hij dan ons heilig geloof gehad en beleden, is daarin zalig geworden en wordt door alle heiligen, vanwege de belofte hem gedaan, met hooge eere de vader van Christus genoemd. Ook hebben alle volgende heilige profeten op David als op een tweeden Mozes gezien en veel aan zijne eschriften ontleend. Immers, nauwelijks is er een andere profeet onder Israël geweest, die zoo duidelijk en helder van het werk van Christus gepredikt heeft als juist David: waarom hij ook vóór anderen geëerd en geprezen was in Israël. Daarvan lezen wij ook in het boek Ecclesiasticus 1), het 47ste hoofdstuk.

8.14. David bevordert het ware geloof

Dit geloof en vertrouwen op Jezus Christus heeft David uit den Heiligen Geest ontvangen, daarna ook uit de leeringen zijner profeten: Samuel, Nathan, Gad en van zoovele andere zijner priesteren, die het ook van God en de heilige vaders, inzonderheid van Mozes, geleerd hadden. Zonder twijfel heeft hij ook begeerd de eere Gods en Zijns Zoons niet voor zichzelf alleen te houden, maar die ook te verbreiden onder heel zijn volk. Daarom heeft hij ongetwijfeld dit geloof en deze religie bij alle zijne krijgsoversten en familieleden, bij geheel zijn hof, bij alle overheden en voor de gansche gemeente en in geheel zijn rijk voorgestaan en gehandhaafd, zoo vlijtig en met zooveel ernst en vuur, dat naderhand ettelijke honderden jaren al die koningen, die recht geloofd en wel gehandeld hebben, daarmede geprezen worden, dat zij "gewandeld hebben in de wegen van David hunnen vader". En daartegenover, die verkeerd handelden en het ware geloof niet hebben voorgestaan, van dezen wordt geschreven: "Zij hebben niet gewandeld in de wegen van hunnen vader David". Daarvan

1) "Ecclesiasticus", ook wel genoemd "Jezus Sirach", een van de apocryfe boeken, vaak aangehaald door de Reformatoren.

hebben wij vele voorbeelden in de boeken der Koningen en der Kronyken.

8.15. David een exempel des waren geloofs

Vaak werd ook het volk van Juda met hunne koningen om Davids verschoond, namelijk om de belofte aan David geschied, hoofdzakelijk echter om Christus Jezus wille, dien Ezechiël "David" noemt. In het eerste boek der Koningen, in het 15de hoofdstuk, lezen wij: "In het achttiende jaar nu van den koning Jerobeam, den zoon van Nebat, werd Abiam koning over Juda. Hij regeerde drie jaren te Jerusalem; en de naam zijner moeder was Maacha, eene dochter van Abisalom. En hij wandelde in al de zonden zijns vaders, die hij voor hem gedaan had; en zijn hart was niet volkomen met den Heere, zijnen God, gelijk het hart van zijn vader David. Maar om Davids wil gaf de Heere, zijn God, hem eene lamp in Jerusalem, verwekkende zijnen zoon na hem en bevestigende Jerusalem. Omdat David gedaan had wat recht was in de oogen des Heeren en niet geweken was van alles, wat Hij hem geboden had, al de dagen zijns levens, dan alleen in de zaak van Uria, den Hethiet". Alzoo leest gij ook van Hizkia, 2 Kon. 18. In 2 Kon. 23 spreekt de profeet: "En voor hem was geen koning zijne gelijke, die zich tot den Heere met zijn gansche hart, en met zijn gansche ziel, en met zijn gansche kracht, naar al de wet van Mozes, bekeerd had; en na hem stond zijne gelijke niet op".

In het tweede boek der Kronyken staat geschreven: "Josia was acht jaren oud, toen hij koning werd, en regeerde een en dertig jaren te Jerusalem. En hij deed dat recht was in de oosten des Heeren, en wandelde in de wegen van zijnen vader David, en week niet af ter rechter- noch ter linkerhand. Want in het achtste jaar zijner bekeering, toen hij nog een jongeling was (16 jaar oud), begon hij den God zijns vaders Davids te zoeken en in het twaalfde jaar begon hij Juda en Jerusalem van de hoogten en de bosschen en de gesneden en de gegoten beelden te reinigen". Tot zoover daarvan, dat Israël en alle vrome koningen van Juda

zich op Christus en niet op de wet van Mozes verlaten hebben. Begeert iemand jaartallen, dan vindt hij in I Kon. 6 een tijdperk van 480 jaren, vanaf den uittocht uit Egypte tot in het vierde jaar van de regeering Salomo's. Van dezen tijd tot op de Babylonische evangenschap rekt men ongeveer 419 jaren, alzoo tezamen makende 899 jaren,

9. ALLE HEILIGE PROFETEN WIJZEN HEEN NAAR CHRISTUS EN PREDIKEN DE ZALIGHEID IN HEM ALLEEN.

9.1. Van de tijden der profeten

Thans willen wij iets uitvoeriger handelen over de tijden der koningen van Juda en van Israël, die veel gelijken op de tijden der richteren Israëls. Want gelijk in de eerste jaren van Jozua God veel overwinning en heerlijkheid en daarna rust en vrede gaf, alzoo zijn ook de Israëlieten onder David vol overwinning en glorie geweest, en hebben daarna volle rust en vrede genoten onder Salomo. Gelijk echter dadelijk na den dood van Jozua de heerlijkheid van Israël verminderde en men van God afviel en de eene vervolging op de andere volgde, alhoewel zij daartusschen ook vrede en verlossers gehad hebben, zooals Othniël, Ehud, Barak, Gideon, Jefta, Simson en anderen, alzoo is ook de glorie Israëls na de tijden van Salomo sterk afgenomen. Want de tien stammen vielen af van het huis Davids; alleen Juda en Benjamin behielden Rehabeam, den zoon van Salomo, als koning; de anderen riepen Jerobeam tot koning uit. En alzoo werden uit het eene koninkrijk er twee, het rijk van Israël met zijn koningen en het rijk van Juda met zijn koningen. Het koninkrijk van Israël verkoos zich een geheel anderen vorm van godsdienst, onder leiding van Jerobeam. Niet dat zij den God hunner vaders geheel verloochenden en verwierpen, maar zij dienden Hem naar vreemde, zelf bedachte, ja heidensche wijze. Later echter vielen zij hoe langer hoe meer en dieper in grove afgoderij, totdat de Heere hen ten laatste door den Assyrischen koning liet ten onder brengen en wegvoeren en overal onder de heidenen verstrooien.

Juda en zijn koningen zijn een weinig godvreezender geweest, hoewel zij ook koningen hebben gehad, die de goddeloosheid der Israëlietische en heidensche koningen overtroffen hebben. Want zij bedreven zooveel onrecht, dat koning Nebukadnezar hen ten laatste ten onder bracht en naar Babel wegvoerde. Tevoren echter ziet men wonderbare wys- selingen op staatkundig gebied en in den godsdienst. Nu eens wordt alle gerechtigheid en ware godsdienst onderdrukt, en geweld en af, afgoderij vieren hoogtij. Dan weer herstelt zich de gerechtigheid en het ware. rechte geloof zegepraalt en verstoort alle onrecht en afgoderij. Dit is ook in Israël tijdens Elia en den koning Jehu geschied. Doch in veel meer mate is straf geoeffend op de afgoderij en het onrecht, dan dat er bekeering is gevolgd. Gelijk het ook later na de geboorte van Christus is voorgekomen, dat er godzalige koningen en keizers waren (gelijk voorzgd is door Jesaia 49), die gerechtigheid oefenden, het geloof van Christus hebben doen prediken en alle afgoderij hebben afgeschaft. En dan kwamen er weer anderen, die alle` ongerechtigheid en afgoderij bevorderden en de waarheid vervolgden, doch ten laatste ook hun verdiende loon ontvingen. Zoo veel hangt er af van eene goede of booze overheid.

Onder al deze wonderbare veranderingen echter en gedurende al den tijd der regeering van deze beide koninkrijken heeft God voort- durend zijne dienaren, de heilige profeten, gezonden om alle onge- rechtigheid en alle afgoderij te bestraffen en te leeren alle gerechtig- held en waren Godsdienst. En in het begin na de tijden van David en Salomo (onder welke er ook eene groote menigte van geleerde en heilige profeten geweest is: want ook David en Salomo waren met den geest der wijsheid en der profetie hoofdelijk boven andere menschen toegerust), zijn dit de voornaamste en meest beroemde, ook oudste profeten geweest, die de Bijbel met groote eere gedenkt: Semaja, die geleefd heeft onder Rehabeam, den koning van Juda, en Ahia de Siloniet onder Jerobeam. Ook Azarja, de zoon van Obed, die geleefd heeft onder Asa, den koning van Juda, en Jehu de zoon

van Hanani, dien Baësa de koning van Israël gedood heeft. Elia, de groote profeet en Micha, de zoon van Jimla, hebben onder Achab en Josafat geleefd. En gelijk ten tijde Davids een groot aantal geleerden geleefd heeft, zoo getuigt ook het 2e Boek der Kronyken in het 1 7de hoofdstuk, dat er ten tijde van Josafat veel geleerde Levieten en profeten geweest zijn. Eliza leefde ten tijde van den koning Jehu, en Zacharia, de zoon van Jojada, onder Joas, onder wien hij ook gesteenigd is geworden. Door deze profeten zijn echter geen boeken geschreven en in het licht gegeven. Alleen is nog voorhanden de z.g. profetie van Abdias 1), die onder Achab zijn profetie geschreven zou hebben. Daarna, onder Uzzia, Jotham, Achaz en Hizkia, de koningen van Juda, heeft geleefd het meerendeel der profeten, wier boeken nog voorhanden zijn. Want onder deze koningen, hebben gepredikt en geschreven: Jona, Hozea, Jesaia, Joël, Nahum, Amos, Micha. Later echter, onder den koning Manasse, heeft geschreven Habakuk. Onder den vromen koning Josia: Zefanja, ook Baruch en Jeremia; deze heeft het onheil Israëls beleefd, dat Jerusalem met den tempel verwoest werd en dat het overblijfsel des volks, dat niet omkwam, naar Babylon gevankelijk weggevoerd werd. In deze tijden der gevangenis hebben Ezechiël en Daniël hunne profetieën geschreven. En na de ballingschap, toen Israël weder verlost werd en naar zijn land was teruggekeerd en Jerusalem herbouwd was, predikten en schreven Ezra, Haggai Zacharia, Maleachi en Nehemia. Nevens deze profeten zijn er ongetwijfeld nog andere geweest, van wie geen melding wordt gemaakt. Deze echter zijn de voornaamste geweest, door welke God ons alles heeft willen openbaren, wat tot onze zaligheid dient. Ja, al waren ook de geschriften dier anderen nog voorhanden, zoo zou toch bij hen niets anders te lezen zijn, dan wat wij bij onze profeten vinden, daar immers die profeten, die wij hebben, toch allen volkomen met elkander overeenstemmen.

1) Een apokrief boek.

Hetzij nu onze profeten, wier geschriften wij hebben, hetzij de anderen, wier geschriften wij niet hebben, ze hebben toch allen gepredikt de hoofdsom der leer en het geloof, die wij boven in een hoofdsom beschreven hebben, het geloof, dat Adam, Noach, Abraham, Mozes en David gehad hebben en wel des te duidelijker, hoe meer zij zich bevljigten, de wet Gods te verklaren en het misverstand weg te ruimen, dat bij en in het volk was ontstaan; daarom wijzen zij overal van de letter af op den geest, van de uiterlijke offeranden op Christus Jezus, van alle afgoderij op den eenigen waren God, die ons alleen door Zijne erbarming en door geen enkele onzer verdiensten, maar alleen in het gezegende Zaad zalig maakt. Dit heeft ook Paulus gezien en daarom in Rom. 3 gesproken: "Daarom zal uit de werken der wet geen vleesch gerechtvaardigd worden voor Hem: want door de wet is de kennis der zonde. Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten; namelijk de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus, tot allen en over allen die gelooven: want daar is geen onderscheid".

Alzoo spreekt ook Petrus, Hand. 3: "En ook al de profeten, van Samuel af, en die daarna gevolgd zijn, zoo velen als er hebben esproken, die hebben ook deze dagen tevoren verkondigd". En in het IOde hoofdstuk: "Dezen geven getuigenis alle de profeten, dat een iegelijk die in Hem gelooft, vergeving der zonden ontvangt door Zijnen Naam".

Wie nu een weinig met de profetische geschriften op de hoogte is, die weet wel, dat niets van onzen Heere Jezus Christus in het Nieuwe Testament gelezen wordt, wat niet de profeten hebben voorreed. Ja, al is men slechts weinig bekend met de profeten, zoo heeft men toch, zonder twijfel, in het Nieuwe Testament opgemerkt, dat alle apostelen hunne leer omtrent den Heere Jezus uit de Wet en de Profeten bewijzen; ja, dat de Heere Zelf Zijne prediken met de profetische geschriften bevestigt; en ook, dat alle Evangelisten

bij de leer en de daden van Christus dit voegen: "En dit is geschied opdat vervuld zou worden, hetgeen gesproken is door de profeten". Doch ter wille van degenen, die minder goed op de hoogte zijn, wil ik te dezer plaatse de voornaamste geloofsartikelen betreffende onzen Heere Jezus Christus uit de heilige profeten in het licht stellen.

9.2. Christus waarachtig God en mensch

Van de ware Godheid en menschheid onzes Heeren Jezus Christus en van Zijne geboorte te Bethlehem in het land van Judea, alwaar Hij uit eene jonkvrouw en maagd, uit het geslachte Davids, rein zou geboren worden, getuigen de profeten als volgt: Jesaja spreekt in hoofdstuk 7: "Daarom zal de Heere Zelf ulieden een teeken geven: Ziet, eene maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren en Zijnen naam Immanuel heeten". Micha spreekt, hoofdstuk 5: "En gij", Bethlehem Ephrata! zijt gij klein om te wezen onder de duizenden van Juda? Uit u zal Mij voortkomen, die een Heerscher zal zijn in Israël, en wiens uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid". In het negende hoofdstuk van de profetie van Jesaia lezen wij: "Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven en de heerschappij is op Zijnen schouder; en men noemt Zijnen naam: Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vader der eeuwigheid, Vrede, vorst; der grootheid dezer heerschappij en des vredes zal geen einde zijn op den troon van David en in zijn koninkrijk; om dat te bevestigen, en dat te sterken met gerichte en met gerechtigheid, van nu aan tot in eeuwigheid toe. De ijver des Heeren der heerscharen zal zulks doen". In Jeremia 23 vinden wij alzoo geschreven. "Zie, de dagen komen, spreekt de Heere, dat Ik aan David eene rechtvaardige Spruite zal verwekken; Die zal koning zijnde regeren, en voor, spoedig zijn, en recht en gerechtigheid doen op de aarde. In Zijne dagen zal Juda verlost worden en Israël zeker wonen; en dit zal de naam zijn waarmede men Hem zal noemen: De Heere onze gerechtigheid".

9.3. Van den wegbereider van Christus

Van de komst van Johannes den Dooper, die de voorlooper onzes *Van den 333333* Christus was en Hem het volk bereidde, heeft de profeet

Maleachi aldus gesproken in het 3de hoofdstuk: "Ziet, Ik zend Mijnen engel, die voor Mijn aangezicht den weg bereiden zal; en snellijk zal tot Zijnen tempel komen die Heere, dien gijlieden zoekt, te weten de Engel des verbonds, aan welken gij lust hebt; ziet, Hij komt, zegt de Heere der heirscharen"; en daarna in hoofdstuk 4: "Ziet, Ik zend ulieden den profeet Elia, eer dat die groots en die vreeselijke dag des Heeren komen zal".

9.4. Van de prediking en de wonderdaden Christi

Van de prediken van Christus, van de genade Gods en van de vergeving der zonden, ook van de wonderen en teekenen des Heeren, zegt Jesaja in het 61ste hoofdstuk: "De Geest des Heeren Heeren is op Mij, omdat de Heere Mij gezalft heeft, om eene blijde boodschap te brengen den zachtmoedigen: Hij heeft Mij gezonden om te verbinden de gebrokenen van harte, om den gevangenen vrijheid uit te roepen en den gebondenen opening der gevangenis; om uit te roepen het jaar van het welbehagen des Heeren en den dag der wrake onzes Gods; om alle treurigen te troosten".

In Ezechiël 34 staat alzoo geschreven: "En Ik zal eenen eeuwigen Herder over hen verwekken, en Hij zal hen weiden; namelijk Mijn Knecht David, Die zal ze weiden en Die zal hun tot een herder zijn. En Ik, de Heere, zal hun tot eenen God zijn; en Mijn Knecht David zal vorst zijn in het midden van hen; Ik, de Heere, heb het gesproken".

In Jesaja 35 lezen wij: "Zegt den onbedachtzamen van harte: Weest sterk en vreest niet; ziet, ulieder God zal ter wrake komen met de vergelding Gods, Hij zal komen en ulieden verlossen. Alsdan zullen der blinden oosten open gedaan worden en der dooven ooren zullen geopend worden. Alsdan zal de kreupele springen als een hert en de tong der stommen zal juichen: want in de woestijn zullen wateren uitbarsten en beken in de wildernis".

9.5. Van het koninkrijk van Christus

Van het koninkrijk van Christus, waarin Hij alléén Koning en alle wereld Hem onderdanig zou zijn: waarin Hij zou heerschen en Zijne koninklijke majesteit door Zijnen intocht op een ezel toonen zou, spreekt Jesaja aldus in hoofdstuk 2: "En het zal geschieden in

het laatste der dagen, dat de berg van het huis des Heeren zal vastgesteld zijn op den top der bergen, en dat hij zal verheven worden boven de heuvelen en tot denzelven zullen alle heidenen toevloeien. En vele volken zullen henegaan en zeggen: Komt, laat ons opgaan tot den berg des Heeren, tot het huis van den God Jacobs, opdat Hij ons leere van Zijne wegen; en dat wij wandelen in Zijne paden: want uit Sion zal de wet uitgaan en des Heeren woord uit Jerusalem".

Daniël spreekt aldus in hoofdstuk 7: "Verder zag ik in de nachtgezichten, en zie, daar kwam Een met de wolken des hemels, als eens menschen Zoon, en Hij kwam tot den Oude van dagen en zij deden Hem voor Denzelven naderen. En Hem werd gegeven heerschappij en eer, en het koninkrijk: dat Hem alle volken, natiën en tongen eeren zouden; Zijne heerschappij is een eeuwige heerschappij, die niet vergaan zal en Zijn koninkrijk zal niet verdorven worden".

Jesaja spreekt in het 62ste hoofdstuk: "En de heidenen zullen uwe gerechtigheid zien en alle koningen uw heerlijkheid: en gij zult met eenen nieuwen naam genoemd worden, welken des Heeren mond uitdrukkelijk noemen zal. En gij zult een sierlijke kroon zijn in de hand des Heeren en een koninklijke hoed in de hand uws Gods". En terstond laat hij daarop volgen: "Gaat door, gaat door, door de poorten, bereidt den weg des volks; verhoogt, verhoogt eene baan, ruimt de steenen weg, steekt eene banier omhoog tot de volken! Ziet, de Heere heeft doen hoeren tot aan het einde der aarde: zegt der dochter Sions: Zie, uw heil (Heiland) komt; zie Zijn loon is met Hem, en Zijne vergelding is voor Zijn aangezicht. En zij zullen hen noemen het heilige volk, de verlost des Heeren; en gij zult genoemd worden de gezochte, de stad die niet verlaten is".

Zacharia spreekt in hoofdstuk 9 alzo: "Verheug u zeer, gij dochter Sions! juich, gij dochter Jerusalems! Zie, uw Koning zal tot u komen, rechtvaardig en Hij is een Heiland; arm en rijdende op eenen ezelen en op een veulen, een jong der ezellen. En Ik zal de wagens uit

Ephraïm uitroeien en de paarden uit Jerusalem; ook zal de strijdboog uitgeroeid worden en Hij zal den heidenen vrede spreken; en Zijne heerschappij zal zijn van zee tot aan zee en van de rivier tot aan de einden der aarde".

9.6. Van het lijden Christi

Van het sterven van Christus zegt Daniël in het 9de hoofdstuk zijner Profetieën: "En na die twee en zestig weken zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hem zelve zijn en een volk der vorsten, hetwelk komen zal, zal de stad en het heiligdom verderven, en zijn einde zal zijn met eenen overstromenden vloed, en tot het einde toe zal er krijg zijn, en vastelijk beslotene woestijnen".

In het 50ste hoofdstuk der Profetieën van den profeet Jesaja lezen wij "De Heere Heere heeft Mij het oog geopend, en Ik ben niet wederspanning, Ik wijk niet achterwaarts. Ik geef Mijnen rug dengenen die Mij slaan en Mijne wangen denderen die Mij het haar uitplukken; Mijn aangezicht verberg Ik niet voor smaadheden en speeksel. Want de Heere Heere helpt Mij, daarom word Ik niet te schande; daarom heb Ik Mijn aangezicht gesteld als een keisteen, want Ik weet, dat Ik niet beschaamd zal worden".

In het 53ste hoofdstuk staat aldus geschreven "Wie heeft onze prediken geloofd? en aan wien is de arm des Heeren geopenbaard? Want Hij is als een rijtje voor Zijn aangezicht opgeschoten, en als een wortel uit een dorre aarde; Hij had geene gedaante noch heerlijkheid; als wij Hem aanzagen, zoo was er geene gestalte, dat wij Hem zouden begeerd hebben. Hij was veracht en de onwaardigste onder de menschen, een Man van smarten, en verzocht in krankheid; en een iegelijk was als verbergdende het aangezicht voor Hem; Hij was veracht en wij hebben Hem niet geacht. Waarlijk Hij heeft onze krankheden op Zich genomen en onze smarten die heeft Hij gedragen; doch wij achtten Hem, dat Hij geplaagd, van God geslagen en verdrukt was. Maar Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld; de straf, die ons den vrede aanbrengt, was

op Hem, en door Zijne striemen is ons genezing geworden Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons een iegelijk naar zijnen weg; doch de Heere heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanloopen. Als Dezelve geëischt werd, toen werd Hij verdrukt; doch Hij deed Zijnen mond niet open; als een lam werd Hij ter slachting geleid, en als een schaap, dat stom is voor het aangezicht zijner scheerders, alzoo deed Hij Zijnen mond niet open. Hij is uit den angst en het gericht weggenomen; :en wie zal Zijnen leeftijd uitspreken? Want Hij is afgesneden uit het land der levenden; om de overtreding Mijns volks is de plage op Hem geweest. En men heeft Zijn graf bij de goddeloozen gesteld, en Hij is bij den rijke in Zijnen dood geweest; omdat Hij geen onrecht gedaan heeft. noch bedrog in Zijnen mond geweest is. Doch het behaagde den Heere Hem te verbrijzelen; Hij heeft Hem krank gemaakt; als Zijne ziel zich tot een schuldoffer zal gesteld hebben, zoo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen, en het welbehagen des Heeren zal door Zijne hand elukkiglijk voortaan. Om den arbeid Zijner ziel zal Hij het zien, en verzadigd worden; door Zijne kennis zal Mijn knecht de Rechtvaardige velen rechtvaardig maken, want Hij zal hunne ongerechtigheden dragen. Daarom zal Ik Hem een deel geven van velen, en Hij zal de machtigen als een roof deelen, omdat Hij Zijne ziel uitgestort heeft in den dood, en met de overtreders is geteld geweest, en Hij veler zonden gedragen heeft en voor de overtreders gebeden heeft". Dit ansche hoofdstuk beschrijft het geheele werk van Christus zoo klaar en duidelijk, dat de heilige Hieronymus niet tevergeefs gesproken heeft: "Jesaja is niet alleen een profeet, maar ook een evangelist". Zacharia beschrijft het priesterambt en het offer van Christus e

getuigt, dat Hij met het éénig offer voor alle zonden genade verworven heeft en dientengevolge zeven oogen, dat is aller oogen, op Hem gevestigd staan en vrede en ruste voor hunne consciëntiën bij Hem zoeken en vinden zullen. "Hoor", alzoo spreekt de profeet. "hoor nu toe, gij Jozua, gij hogepriester, gij en uwe vrienden, die

voor uw aangezicht zitten, want zij zijn een wonderteeken; want zie, Ik zal Mijnen Knecht, de Spruite, doen komen. Want zie, aangaande dien Steen, welken Ik gelegd heb voor het aangezicht van Jozua, op dien éénen Steen zullen zeven oogen wezen; zie Ik zal Zijn graveersel graveeren, spreekt de Heere der heirscharen en Ik zal de ongerechtigheden dezes lands op éénen dag wegnemen. Te dien dage, spreekt de Heere der heirscharen, zult gijlieden een iegelijk zijnen naaste noodden tot onder den wijnstok en tot onder den vijgeboom".

9.7. De begrafenis en opstanding van Christus

De begrafenis en opstanding onzes Heeren Jezus Christus heeft de profeet Jona op zeer grootsche wijze voorafgebeeld. "Want", spreekt onze Heere Christus Zelf, "gelijk Jona drie dagen en drie nachten in den buik van den walvisch geweest is, alzoo zal ook de Zoon des menschen drie dagen en drie nachten zijn in den schoot der aarde", Matth. 12, Luc. 11. Van de hemelvaart van Jezus Christus en van de uitstorting des Heiligen Geestes heeft ook Joël in het 2de hoofdstuk geschreven en deze plaats wordt door Petrus aangehaald in Hand. 2. Van de roeping der heidenen en van de vergadering, regeering en het gansche bestaan der Christelijke Kerk, schrijft Jesaja in hoofdstuk 49 en van daar tot het einde zijner profetieën.

Alzoo hebt gij het bewijs, dat ook de profeten in hunne tijden Jezus Christus hebben gepredikt, en dat zij het volk niet verwezen hebben naar de wet en naar hunne eigene verdiensten, maar naar Christus, van wien zij ook alles voorzegt hebben, wat daarna gevolgd is. Daarom spreekt Petrus zeer terecht in 1 Petrus 1: "Verkrijgende het einde uws geloofs, namelijk de zaligheid der zielen. Van welke zaligheid onder- vraagd en onderzocht hebben de profeten, die geprofeteerd hebben van de genade aan u geschied, onderzoekende op welken of hoedanigen tijd de Geest van Christus, die in hen was, beduidde en tevoren etuigde het lijden dat op Christus komen zoude en de heerlijkheid daarna volgende, denwelken geopenbaard is, dat zij niet zichzelf maar ons bedienden deze dingen die u nu aangediend zijn door

degenen, die u het Evangelie verkondigd hebben door den Heiligen Geest, die van den hemel gezonden is: in welke dingen de engelen begeerig zijn in te zien". Met deze woorden doelt de heilige apostel Petrus inzonderheid op de profetie van Daniël, die niet slechts van het lijden en de heerlijkheid Christi getuigd heeft, maar ook den tijd bepaald, waarop Christus komen zou. Want gelijk God van den beginne der wereld Zijn belofte van het gezegende Zaad, zelfs onder de grootste gevaren, veranderingen, omwentelingen vernieuwd en steeds duidelijker geopenbaard heeft, zooals ten tijde van Noach, toen de aarde zou verdelgd worden; ten tijde Abrahams, als de Heere Zich een nieuw volk wilde bereiden; ten tijde van Mozes, toen de Heere Zijn volk aannam, uit Egypte voerde en in het land Kanaän bracht; ten tijde Davids toen het alles zoo heerlijk stond, dat gezorgd moest worden, dat toch niemand David voor het gezegende zaad zou houden; en voor de Babylonische gevangenschap, ten tijde van de profeten, die (gelijk boven gemeld is) gepredikt en geschreven hebben, opdat niemand zou twijfelen aan Gods beloften en denken, dat zij wellicht opgeheven en ingetrokken waren, als de tempel verwoest zou worden en de stad verbrand, ook het volk in ballingschap gevoerd, het volk, waaruit de Christus zou geboren worden; — alzoo heeft God ook in de ballingschap, als de eloovigen bijna moesten denken, dat het met al de toezeggingen Gods aangaande den Messias uit en voorbij was, Zijnen dienstknecht Daniël aangaande Christus eene heldere openbaring geschonken, namelijk in dezen vorm: Het volk zou weer uit de ballingschap vrij gelaten worden en naar Jerusalem terugkeeren, den tempel en de stad herbouwen, doch alles in benauwdheid der tijden. En de duur van het tijdvak van de herbouwen Jerusalems, tot op de tijden Christi, zouden zijn 69 weken, dat is: 483 jaar. Dit tijdperk strekt zich uit van het 32ste jaar van Darius Hystaspes of Artaxerxes in welk jaar de stad herbouwd is, Nehemia 5, tot op het 42ste jaar van het keizerrijk van Augustus, onder welken Christus geboren

werd, Lucas 2. Verder heeft de engel aan Daniël te kennen gegeven, dat de Messias door Zijn volk zou gedood worden, geen schuld echter aan Hem vindende; en dan zouden de offeranden met alle de ceremoniën een einde hebben. En een vreemd volk zou van verre komen en den tempel met de stad samen tot eene gruwelijke verwoesting maken, ja alles omkeeren en verstoren. Dit is ook alles in de laatste weken vervuld geworden, namelijk ongeveer in het jaar 70. Want 30 jaren was de Heere oud toen Hij begon te prediken en Hij Zijn lijden tegemoet ging. Want als Hij 30 jaren oud was, doopte Johannes Hem. Na drie jaren was de Heere gestorven en 40 jaren hierna volgde de verwoesting Jerusalems door Vespasianus en Titus. De gansche tijd van de Babylonische ballingschap tot op de geboorte van Christus, is 626 jaar. Want de Babylonische ballingschap duurde 70 jaren. In het eerste jaar van Cyrus werden zij losgelaten, in het volgende jaar vingen zij aan den tempel te bouwen en bouwden daarover 46 jaar, namelijk tot in het 6de jaar van Darius. Eerst in het 32ste jaar van Darius werd de stad opgebouwd, dat maakt samen 143 jaar. Telt ge daarbij nu de 483 jaren uit Daniël, zoo hebt ge samen de bovengemelde 626 jaren.

9.8. Van het geloof na de Babylonische gevangenschap

In die jaren heeft ons heilig geloof een zeer harden strijd gehad en het zaad der slang heeft het zaad Gods zwaar verdrukt, gelijk de Babyloniërs in Babel, daarna de Perzen, toen het volk Gods weer

in zijn land terug was. Doch gezegevierd heeft steeds de waarheid, en zij is door Daniël, Haggai, Zacharia, Ezra, Nehemia en Maleachi klaar verkondigd. Daarna zijn zij in het bijzonder verdrukt geworden door den goddeloozen koning Antiochus Epifanes, ten tijde der Makkabeën. Na dit alles werden de tijden hoe langer hoe gevaarlijker en boozter, totdat Aulus, Gabinus, Pompeius en Crassus, de Romeinsche aanvoerders, het land hebben veroverd. Zoo kwam de eeuwenoude Godsdienst geheel in verval, zoo zelfs, dat in Israël door de oude slang opstonden allerlei secten en Simonie, die onze Heere Jezus Christus bij Zijn komst in de wereld bestrijdt en adderenge

broedsels noemt, gelijk de heilige Evangeliën betuigen. Er waren echter ook godvruchtige en vrome mannen te midden van al dit verval in Israël, die naar God en Zijnen Gezalfde vraagden, ofschoon de dwalingen groot waren. Onder hen waren wel de voornaamsten: Zacharias, de vader van Johannes den Dooper en Simeon de vrome. Toen Zacharias de komst des Heeren aanstaande wist, sprak hij met een van blijdschap opspringend hart: "Geloofd zij de Heere, de God Israëls, want Hij heeft bezocht en verlossing teweeg gebracht Zijnen volke, en heeft eenen hoorn der zaligheid ons opgericht in het huis Davids Zijns knechts, gelijk Hij gesproken heeft door den mond Zijner heilige profeten, die van het begin der wereld geweest zijn", enz. Zijn woord vindt men in Lukas 1. En toen Simeon dit kindeke Jezus zag en in zijne armen mocht dragen sprak hij: "Nu laat Gij, Heer, Uw dienstknecht gaan in vrede, naar Uw woord: want mijne oogen hebben Uwe Zaligheid gezien, die Gij bereid hebt voor het aangezicht van alle de volkeren: een Licht tot verlichting der heidenen en tot heerlijkheid van Uw volk Israël".

Zie, alzoo zijn de harten van alle godvreezenden onder het oude testament, van Adam af tot op Christus, een tijdvak van 3974 jaar, op Christus gegrond geweest, in Hem zijn zij getroost, op Hem hebben zij zich verlaten, naar Hem hebben zij met verlangen uitgezien en in Christus Jezus zijn zij zalig geworden. Daarom: ons Chris, telijk geloof heeft geduurd reeds van den aanvang der wereld, en het is en blijft het eenige, ware, aloude, en ongetwijfelde, welgegronde geloof.

10. VAN DEN TIJD DER GENADE VAN CHRISTUS EN HOE HIJ ZELF BETUIGT, DAT DE ZALIGHEID DER GEHEELE WERELD ALLEEN IN HEM IS.

10.1. Hoe heerlijk en groot het geloof der Christenen is

Tot hiertoe heb ik meer geschetst dan eigenlijk beschreven den *Hoe heerlijk* tijd der belofte, waarin God alle Zijne dienaren en lieve vrienden door het beloofde Zaad, onzen Heere Jezus Christus, getroost, gereinigd en onderhouden heeft. En wij hebben geleerd en gezien, dat

het Christelijk geloof van den aanvang der wereld reeds heeft geduurd. en dus het overoude, ongetwijfelde, rechte en ware geloof is, hetwelk alle heilige patriarchen gehad hebben en waardoor zij God gediend hebben en Gode welaangenaam geweest zijn; alle oude, heilige patriarchen, als Adam, Seth, Henoch en Noach; ook Abraham, Isaac en Jacob: desgelijks de heerlijke en geleerde profet, aller profeten vader en voorganger, de groote Mozes en zijn broeder Aaron; de heilige priesters Eleasar en Pinehas: dan de getrouwe vorsten en richters: Jozua, Gideon en anderen; zoo ook de koningen: David, Hizkia, Josafat, Josia; de van God beminde en voortreffelijke profeten: Samuel, Elia, Jesaja, Daniël, Zacharia en al de anderen. Ja, dit heilig geloof hebben ook alle vromen en verstandigen in alle gemeenten van Israël van den aanvang af gehad; in dit geloof zijn behouden allen, die uit de geheeld wereld behouden zijn en tot de zaligheid verordineerd. Daarom, wat men thans ook van heiligen, ouden, velen, geleerden, van conciliën, vaders, inzettingen, teekenen en wonderen roemen mag tegen dit geloof, het is alles niets waard, het beteekent niets in vergelijking met ons heilig geloof, zooals een ieder verstandige door al het reeds geschrevene zal moeten erkennen.

Hoewel mijn voornemen thans ten uitvoer gelegd is, namelijk om uit de Schrift aan te toonen, dat het Christelijk geloof van den aanvang der wereld geduurd heeft, zoo wil ik toch nog een kort aanhangsel hieraan toevoegen van den tijd der genade en de vervulling aller beloftenissen, om aan te toonen, dat God ook thans, door de verschijning Zijns Zoons, geene andere religie, geen ander eeloof, geen ander heil in de wereld heeft willen brengen en laten prediken, dan juist dat, hetwelk ook den ouden door alle eeuwen heen

10.2. *Het Oude en Nieuwe Testament*

verkondigd is, behalve dat thans alle dingen veel duidelijker en helderder zijn, en dat nu alles werkelijk geschied en gansch vervuld is. Waarom dan ook alle afbeeldingen, offers en ceremoniën zijn opgehouden. Want in Christus is alle volkomenheid. Daarom zal men echter het Oude Testament niet wegwerpen, gelijk zoovele on

wetenden en ongeleerden doen, maar integendeel, in zooveel hooger eere houden, dewijl wij thans door Christus onderwezen zijn wat alles beteekent, waarom alles zus of zoo is ingezet en gebruikt en gesproken.

Daardoor worden wij nu eerst recht begeerig om de Wet en de Profeten te lezen, daar wij nu verstaan, waarop ieder ding heenwijst. Alzoo hebben ook de heilige apostelen in den beginne den Joden Christus uit de Wet en de Profeten gepredikt, gelijk dit ons vermeld wordt in de Handelingen der Apostelen. En onze Heere Zelf, toen Hij met de twee jongeren naar Emmaus ging, en hun predikte op zulk een wijze, dat hunne harten als brandende in hen waren, ving aan bij Mozes en doorliep alle de Profeten en verklaarde hun de oude geschriften en toonde hun, dat de Christus alzoo moest lijden en in Zijne heerlijkheid ingaan.

Vandaar dat de geschriften des Nieuwen Testaments geheel uitgaan van en zich beroepen op die des Ouden Testaments. Zoodat zonder deze gene niet recht te verstaan zijn, evenmin als de uitleiding zonder den tekst. De tekst is: de Wet en de Profeten; de uitleiding zijn: de Evangelisten en de Apostelen. Laat ons dan nu zien, wat de inhoud is der genade en des Nieuwen Testaments.

10.3. Van de geboorte onzes Heilands Jezus Christus.

In het 42ste jaar des keizerschaps van Augustus, het 3974ste jaar na de schepping der wereld (Eusebius telt 5199 jaren), is te Bethlehem in het land van Juda Jezus Christus, het gezegende en beloofde Zaad, eboren uit de reine jonkvrouwe en maagd Maria. En hoewel Hij als een waarachtig mensch in windselen gehuld en in de kribbe neergelegd wordt, zoo verschijnt nochtans de engel des Heeren in hemelsch licht aan de herders, en spreekt: "Vreest niet; want ziet, ik verkondig u groote blijdschap, die al den volke wezen zal, namelijk, dat u heden geboren is Christus de Heere, in de stad Davids". De eerste tijding en boodschap van de komst onzes Heeren Jezus Christus moest de engel brengen en geven, opdat het der wereld des te liefelijker ware. Tot op dien stond hadden alle heiligen van af den aanvang der wereld een verlangen naar den beloofden Messias

ehad. Daarom zegt thans de engel: "ik verkondig u groote blijdschap", zoowel voor degenen, die al gestorven en heengegaan waren, als ook voor de toen nog levenden en voor degenen die nog komen zouden. Die blijdschap echter is deze en daaruit voortgekomen, dat

eboren is Jezus Christus de Heiland, dat is het beloofde Zaad, dat de heele wereld van het geweld des duivels zou bevrijden, van de zonde reinigen en van de verdoemenis verlossen. Daarom spreekt ook de engel: "die al den volke wezen zal". Want tot Abraham werd gesproken: "In uwen Zade zullen gezegend worden alle volken der aarde". "Deze", zegt de engel, "is geboren in de stad Davids", namelijk van den stam Davids, van welken de profeten getuigd hebben dat Hij zou geboren worden, gelijk zij Hem ook daarom "David" en de "Spruite Davids" genoemd hebben.

10.4. Wat eigenlijk het Nieuwe Testament is

Dit is nu de genade Gods, dat Hij ons arme zondaren, die in de macht des doods en in de banden des duivels lagen, Zijnen Zoon

ezonden heeft, opdat Deze ons uit de banden zou verlossen en bevrijden. Dit is het nieuwe testament. Want ook Jeremia getuigt hiervan en spreekt: "En dit is het verbond (testament), dat Ik met hen maken zal: Ik zal hun tot een God zijn en zij zullen Mij tot een volk zijn, en Ik zal hunne ongerechtigheden vergeven en hunne zonden niet meer gedenken", Jer. 31. Zulk eene volkomene belofte heet niet daarom een nieuw testament, alsof bij de ouden geene vergeving van zonden geweest ware, maar omdat de belofte, zoo lang reeds tevoren den ouden bekend gemaakt en beloofd, thans bekrachtigd en vernieuwd is, en de oude ceremoniën, die hiervan

e schaduwen waren, afgedaan zijn. Alzoo wordt nu de engige Heere Jezus als eenig heil der gansche wereld voorgesteld, opdat niet slechts wij, maar allen, zoo voor als na Zijne verschijning of menschwording, in Hem gelooven en zalig worden. En bij de geboorte van Christus komt bij bovengenoemden engel nog het heele hemelsche heirleger, lovende God en zestiende: "Eere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de menschen een welbehagen". Hiermede leeren

zij, wat de plicht en de dankbaarheid of erkentelijkheid jegens Hem is of wezen moet daarvoor, dat God den mensch zulk eene genade bewezen heeft. Zij zullen God loven en een goed vertrouwen op God hebben, ook vriendelijk en eensgezind onder elkander zijn. "En het einde des gebods is liefde uit een rein hart en uit een goed geweten en uit een ongeveinsd geloof", I Tim. 1.

10.5. Van Christus' voorloper Johannes

In het 15de jaar der regeering van Keizer Tiberius, het 4004de jaar na de schepping, geschiedde het woord des Heeren tot Johannes, den zoon van Zacharias, in de woestijn en hij kwam en predikte aan het volk Israël bekeering des levens en vergeving der zonden in Jezus Christus. Van Dezen getuigde hij, dat Hij was de ware en volkomene vervulling der Wet en der Profeten, waarachtig God en mensch, de ware en eenige Heiland, die met het offer Zijns lichaams de wereld van zonden reinigen zou. Ja, hij wees met zijn vinger naar Hem en sprak: "Zie, het Lam Gods, dat de zonde der wereld wegneemt", Joh. 1. En zoo volkomen verbindt hij alle zaligheid alleen aan Christus, dat hij eenvoudig zegt "Wie in den Zoon Gods elooft, heeft het eeuwige leven, maar wie Hem niet gelooft, die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem". Daarom wees hij ook al zijne jongeren van zichzelf af en gebod hun alleen Christus aan te hangen. Van geen ceremonie, noch afbeelding, noch offer, als tot zaligheid noodwendige stukken, wil hij ook maar iets weten, maar hij predikt Christus louter en rein. Gij leest dit: Joh. I en 3; ook Matth. 3 en Luc. 3.

10.6. Van de daden en de leer van Jezus Christus

De Heere kwam ook Zelf tot Johannes en liet Zich doopen en nadat Hij den doop had ontvangen, opende zich de hemel en verscheen de Heilige Geest in de gedaante van eene duive en er werd een stem uit de hemelen gehoord, zeggende: "Dit is Mijn lieve Zoon in wien Ik verzoend ben" 1), opdat de geheele wereld niet alleen van de engelen en van den heiligsten mensch Johannes, maar ook uit de

1) Zoo luidt altoos Bullingers vertaling.

hemelen, van God Zelfen, getuigenis van Christus, den waren Heiland. zoude hebben en wij ons geheel en al aan Hem zouden toevertrouwen. Nadat de Heere dit getuigenis ontvangen had, is Hij in de woestijn gegaan, en gelijk ons onheil in het Paradijs aangevangen is met ver, zoeking, zoo heeft de Heere ons heil aangevangen bij de verzoeking, en gelijk onzer aller vader de verbodene spijs gegeten heeft, alzoo heeft de Heere de geoorloofde spijs niet gegeten, maar heeft Hij gevast 40 dagen en 40 nachten. Daarna is Hij onder het volk gegaan en is begonnen de zaligheid te verkondigen, zeggende: "De tijd is vervuld en het Koninkrijk Gods is nabij gekomen, zoo bekeert u dan en geloof het Evangelie". Daarbij heeft Hij alle breuken geheeld, de duivelen uitgedreven en de dooden opgewekt, alzoo met de daad bewijzende, dat Hij de Heer is aller dingen, de ware Heiland. En van hen, die Hij geneest, eischt Hij niets. Hij beveelt hun niet te offeren in den tempel, noch iets te geven. Hij vordert niets lichamelijks, maar alleen geloof en vertrouwen. En tot hen, die Hij geheeld heeft, spreekt hij: lieg en zondig niet meer, hoed u dat u niet wat ergers overkome. Zoo leert Hij hiermede, waarin het wezen ligt der ware religie, namelijk in het rechte, waarachtige geloof en in een onschuldig leven, dat wij ons door ons gansche leven voor alle besmetting hoeden zouden. Ja, allen eigendunkelijken godsdienst, die men mocht hebben, namelijk lange gebeden opdreunen, eerezuchtig vasten en aalmoezen geven, veroordeelt Hij ten eenenmale. Hij wil niets weten van menscheninzettingen of ordeteekenen, lange kleederen, uiterlijken schijn, reinigingen en allerlei schijnheiligheid. Hij gaat den tempel binnen, keert om, werpt neder, schudt uit alles wat koop-handel is in de kerk. Hij drijft de koopers en verkoopers met een geesel de kerk uit. Want de kerk dient tot gebed en prediking, maar niet tot handelen, geld verdienen en al dergelijke dingen.

Deze drie stukken leert Christus ons naarstig. Allereerst dat men alleen door Hem, door Zijn lijden en sterven en door geen enkel ander middel, vergeving der zonden, ware gerechtigheid en eeuwig

leven verkrijgt; Hij is de de eenige Middelaar, priester, voorspraak, trooster, de eenige gerechtigheid, genoegdoening en betaling, heiligmaking, het eenige, eeuwige offer, genade-onderpand en heil. Bijzondere getuigenissen hiervan vindt gij in Johannes 3, 6, 14 en 16. In de tweede plaats leert Christus, dat men God niet met offeranden of met eenige uiterlijke pracht, maar met liefde en barmhartigheid dienen en behagen kan. En ten derde, dat alle kinderen Gods zich wachten zullen voor de werken der duisternis en zich op de gerechtigheid en het licht toelekken. Hierin is ook alle godzaligheid begrepen, d. i. alle waarlijk goed Christelijk werk.

Nadat Hij nu echter alle gerechtigheid geleerd had en al wat niet waarlijk godsvrucht is, aan het licht gebracht en afgebroken, heeft Hij Zichzelve opgeofferd aan het kruis tot vergeving van al onze zonden. Want gewillig en geduldig ging Hij Zijne vijanden en den verrader tegemoet, liet Zich vangen, binden, van den eenen rechter naar den anderen sleepen, liet Zich bespotten, slaan, mishandelen, bespuwen, ten laatste ook veroordeelen ter dood, geeselen en met een doornenkroon kronen. Hij droeg Zelf Zijn kruis naar de strafplaats. Daar is Hij gekruisigd en tusschen de moordenaren opgehangen. Aan het kruis is Hij in zwaren nood geweest van de 6e tot de 9e ure. Ten laatste heeft Hij geroepen: "Het is volbracht", "Vader, in Uwe handen beveel Ik Mijnen geest", en heeft Zich zoo Gode opgeofferd voor onze zonden en is gestorven, opdat wij zouden leven. Dadelijk daarop is datgene gevolgd, waaruit men de vrucht van Christus lijden heeft kunnen opmaken. Want het voorhangsel des tempels, dat het Heilige van het Heilige der heiligen scheidde, is gescheurd van boven naar beneden. Waarmede Christus heeft betuigd, dat door Zijnen dood alle ceremonieele en figuurlijke dingen zijn be- eindigd, zoodat ze niet meer gelden; dat de weg tot de eeuwige zaligheid nu geopend is; dat alle dingen, die in den tabernakel in offeranden, zeden en gebruiken waren voorafgebeeld, thans vervuld en afgedaan zijn, en dat nu geheel en alleen het kruis onzes Heeren

Jezus Christus alles voor de geloovigen is; dat de verzenen van het Zaad der jonkvrouw wel vermorzeld zijn, en Zijn vleesch gescheurd en gedood, maar dat Hij intusschen meteen der slang den kop vermorzeld heeft. Daarom stonden ook de dooden op en zijn aan sommigen te Jerusalem verschenen. Want Christus' dood is ons leven. Het aardrijk beefde en de steenrotsen scheurden. Want de prediken van den dood van den Zoon Gods heeft de gansche wereld veranderd en vele steenen harten zijn verteederd geworden tot boete en geloof. Toen echter de zijde van het gestorven lichaam van Christus met de speer doorstoken en de fontein (zoals Zacharia zegt, cap. 13) geopend werd, vloot daaruit bloed en water, klaar bewijzende, dat ons uit den dood van Christus toevloeit leven en reiniging. Want het water reinigt en in het bloed is 's menschen leven. En met het bloed Christi is alle bloedstorting opgehouden en nu geldt alleen het bloed van Christus, gesprengd door het geloof aan onze harten. Dit offer en dit lijden van Christus, de betaling voor de zonden der ansche wereld, is geschied in het 18de jaar van keizer Tiberius, toen men van den aanvang der wereld 4007 jaren telde, op den 25ste dag van Maart.

10.7. Van de heerlijkheid van Jezus Christus

Van het kruis afgenomen, is het lichaam van Christus eerlijk begraven in het graf, waaruit Hij ten derden dage weder is opgestaan, alzoo, dat Zijne ziel weder tot Zijn lichaam kwam en Zijn waarachtig vleesch uit de dooden is opgewekt, thans echter niet meer sterfelijk en verderfelijk, maar gereinigd en gelouterd of verheerlijkt. Want Hij is de Eersteling in de opstanding uit de dooden. Want elijk door eenen mensch de dood gekomen is, alzoo moet ook door eenen mensch de opstanding der dooden komen. En gelijk wij allen in Adam naar lichaam en ziel sterven, alzoo worden wij in Christus Jezus wederom geheel levend. Zulk eene hope ten leven heeft ons de Heere met Zijne opstanding grondig willen inprenten. Daarom is Hij na Zijne opstanding nog 40 dagen bij Zijne jongeren gebleven, opdat zij wel onderricht zouden zijn omtrent Zijne opstanding, en

daaraan niet meer zouden twijfelen. Toen Hij echter hun veelmalen Zijne wezenlijke opstanding getoond en bewezen had en ook alles uitgericht, wat de Vader Hem te volbrengen in de wereld bevolen had, is Hij met lichaam en ziel van den Olijfberg, voor de oogen Zijner jongeren, ten hemel gevaren en is gezeten ter rechterhand Gods, om daar lichamelijk te blijven tot den jongsten dag, op welken Hij lichamelijk zal wederkomen, om te oordeelen de levenden en de dooden. En allen, die in het geloof gewandeld hebben, zal Hij met ziel en lichaam bij Zich ten hemel opnemen, gelijk Hij in den hemel opgenomen is; daarentegen allen verdoemen, met lichaam en ziel, die in de wegen der oude slang wandelen en die zich niet van de ongerechtigheid tot de gerechtigheid in Christus bekeerd hebben. En aldus zal dan de zaligheid op heerlijke wijze tot volkomenheid gebracht worden, en zullen de kinderen Gods eeuwig bij God door Jezus Christus leven.

Hem zij de eere in alle eeuwigheid.

11. DAT OOK DE UITVERKOREN APOSTELEN DIT OVEROUDE GELOOF HEBBEN GEPREDIKT EN VERKONDIGD, DAT ALLE HEIL ALLEEN IN CHRISTUS IS.

11.1. Het apostolisch geloof

Alzoo is door Christus Jezus alles vervuld, wat de profeten van en alzoo is Hij het heil geworden van al dekenen, die in Hem gelooven; het Lam Gods, dat van den aanvang der wereld reeds geofferd is, dat wil zeggen welks kracht en verlossing allen, die door alle tijden heen op God, door het gezegende Zaad, vertrouwd hebben, gereinigd heeft. Hierin is nu het rechte, waarachtige heil, dit is de hoofdsom der ware en volkomene religie. Wie die verkeert, van dien zal God Zich keeren. Wie hier aan toedoet, God zal tot hem Zijne toornige hand toedoen. Wie daarvan afdoet, van diens leven zal God afdoen.

Welzalig zij, die in deze eenvoudigheid en reinheid wandelen en ten einde toe volharden, die het Woord Gods hooren en doen, en wier eenige hope Jezus Christus is.

11.2. Der apostelen roeping en ambt

Dit eenig, waarachtig en eeuwig heil heeft Hij, die gekomen is om alle volken te genezen, willen doen verkondigen en Dit eenig, waarachtig en eeuwig heil heeft Hij, die gekomen is voor oogen stellen aan alle volken. Hij heeft het hun echter willen doen voor oogen stellen door de prediking van het- heilig Evangelie en door den dienst der heilige Sacramenten. Daarom heeft Hij bij Zijn leven apostelen verkozen, deze heeft Hij aangesteld tot boodschappers van Zijn gansche leer en Zijner daden en hen naarstig onderwezen en hun niets onthouden. Want Hij spreekt tot hen, Joh. 15: "Gij zijt Mijne vrienden, zoo gij doet wat Ik u gebied. Ik heet u niet meer dienstknechten, want de dienstknecht weet niet wat zijn heer doet, maar Ik heb u vrienden genoemd; want al wat Ik van Mijnen Vader ehoord heb, dat heb Ik u bekend gemaakt". Dewijl zij echter nog zeer onverstandig en vergeetachtig waren en nog steeds wonderlijke gedachten van het rijk van Christus hadden, heeft Hij, toen Hij ten hemel voer, hun bevolen niet van Jerusalem te scheiden, maar den Heiligen Geest te verbeiden.

11.3. Zending des Heiligen Geestes

Dezen heeft Hij hun ook op den 50sten dag na Zijne opstanding, dat is den tienden dag na Zijne hemelvaart, n. m. 1. op den 15den Mei egeven; door welken zij verlicht werden, in onderscheidene talen spraken en indachtig werden aan alles wat de Heere hun tevoren had bevolen. Want de Heilige Geest heeft hun geen nieuwe leer ingegeven; maar juist diezelfde leer, die de Heere hun uit Wet en Profeten geleerd had, heeft de Geest hun weer in herinnering gebracht en alles verduidelijkt en klaarder hun ingeprent. Want alzoo spreekt de Heere in het Evangelie Joh. 14): "Maar de Trooster, de Heilige Geest, welken de Vader zenden zal in Mijnen naam, Die zal u alles leeren, en zal u indachtig maken alles wat Ik u gezegd heb". Daarom, zoolang de Heere bij hen was, en hun alles omtrent Zijn lijden aankondigde, waren zij bekommerd en konden niet alles dragen, wat Hij hun te zeggen had. Nadat Hij echter van de aarde ten hemel verhoogd was, zond Hij den Heiligen Geest, Denzelfden, dien ook de profeten gehad hadden en Deze leidde hen in alle waarheid van Christus.

11.4. Van de leer der Apostelen

Toen zij nu den Heiligen Geest ontvangen hadden, begonnen zij der gansche wereld het bovengemelde heil, alleen door Christus verworven en door het ware geloof toegeëigend, naar het bevel des Heeren te prediken. Want Hij had gezegd: "Gaat heen in de geheele wereld; predikt het Evangelie aan alle creaturen; die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden", etc. In deze woorden vat Hij samen de beide stukken waarmede de apostelen steeds zijn bezig geweest: de prediking van het geloof in Jezus Christus en van den dienst der Sacramenten. En hoe de apostolische leer geweest is, blijkt duidelijk uit de Handelingen der Apostelen. Doch wilt gij een korte hoofdsom, dan hebben zij gepredikt: de bekeering des levens en de vergeving der zonden, door Jezus Christus: dat is, dat het gansche menschelijke geslacht verdorven, in des duivels geweld en in de banden der zonden geketend lag, vervloekt en verdoemd, maar dat God Zich over ons allen erbarmd heeft en Zijnen Zoon in de wereld gezonden, opdat Hij zou sterven en ons door Zijnen dood levend maken en met Zijn bloed wasschen; opdat, wie op Hem vertrouwt, niet zoude omkomen, maar het eeuwige leven zou hebben. Dit alles toonden zij aan uit de Wet en de Profeten en bewezen alzoo dat Jezus Christus, dien zij predikten, het gezegende, aan de vaderen beloofde, Zaad was.

Wie echter een volkomen exempel dezer leer en prediking ver, langt, vindt van twee der voornaamste apostelen, Petrus en Paulus, predikatiën, de eene in Handelingen 2 en de andere in het 13de hoofd, stuk. In dit laatste hoofdstuk gaat de heilige apostel den inhoud van ons allerheiligst geloof, van den oorsprong af, na en volgt zijnen gang van Abraham tot op David en van David tot op Johannes den Dooper. Daarop meldt hij hoe Christus geleden heeft, hoe Hij gestervend begraven en van de dooden opgestaan is. Dat alles bevestigt hij met de profetische schriften. En eindelijk besluit hij zijne predikatie alzoo: "Zoo zij u dan bekend, mannen broeders, dat door Dezen u vergeving der zonden verkondigd wordt; en dat van alles, waarvan

Gij niet kondet gerechtvaardigd worden door de wet van Mozes, door Dezen een iegelijk, die gelooft, gerechtvaardigd wordt". Ook de prediking van Petrus heeft denzelfden inhoud. Ja, al de geschriften der apostelen stemmen overeen in de genoemde hoofdsom; van daaruit prediken zij de leer van boete en bekeering des levens, de straf der zonden, de vertroosting en vermaningen, en wekken op tot goede werken, die uit het geloof volgen.

11.5. Van de Apostolische Sacramenten

Sacramenten zijn er twee, door den Heere nadrukkelijk ingezet en aan de apostelen ter bediening in de Kerk bevolen, n. m. 1. De Heilige Doop en het Nachتماال onzes Heeren Jezus Christus. Van het eerste spreekt Hij alzoo: „Gaaf dan henen, onderwijst alle de volkeren, dezelve doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes; leerende hen onderhouden alles wat Ik u eboden heb" (Matth. 28).

Het andere Sacrament heeft Hij bij den laatsten maaltijd ingezet. Want alzoo lezen wij bij den Evangelist: "En hij nam brood, en als Hij gedankt had, brak Hij het en gaf het hun, zeggende: Dit is Mijn lichaam, hetwelk voor u gegeven wordt; doet dat tot Mijne edachtenis. Desgelijks ook den drinkbeker na het avondmaal, zeggende: Deze drinkbeker is het nieuwe testament in Mijn bloed, hetwelk voor u vergoten wordt" (Luc. 22).

Met deze Sacramenten heeft de Heere ons door uiterlijke zichtbare gestalten, om onzer zwakheid wil, Zijne hemelsche en onzichtbare genadegaven willen afbeelden en voor oogen stellen, niet opdat wij zouden blijven hangen in het zichtbare, dat immers blijft wat het is en niet veranderd wordt, maar dat wij ons gemoed opwaarts zouden heffen en die dingen, die door de uiterlijke teekenen beduid worden, met waarachtig geloof zouden grijpen, vereeren en gebruiken. Met deze uiterlijke teekenen heeft Hij ons ook Zijne genade en vriendelijkheid willen verkondigen, betuigen en boodschappen, n.m.l. dat Hij Zichzelven ons met al Zijne goederen schenkt, ons reinigt, onze zielen met Zijn vleesch en bloed spijst en drenkt, opdat

Hij één met ons en wij met Hem één worden, zoo wij althans de Sacramenten met waarachtig geloof gebruiken en ter harte nemen. Want de uiterlijke genieting der Sacramenten op zichzelf vereenigt ons niet met God, maar alleen het geloovig gebruik, want door het geloof, gelijk Petrus spreekt, reinigt God de harten.

In de Sacramenten heeft Christus ons willen nalaten eene gedachtenis van Zijne gaven en weldaden, opdat wij die nimmermeer ver geten zouden, maar Hem daarvoor lof en dank zouden toebrengen. Verder heeft Hij ons met zichtbare teekenen tot Zijn kerk en volk willen verzamelen en bestempelen, ook ons onzen plicht voor oogen houden, hoe wij namelijk één lichaam met elkander vormen en ons in al wat recht is zullen beijveren; hetwelk alles breedvoeriger in de geschriften der apostelen gevonden wordt.

Zij, de apostelen, hebben de Sacramenten naarstig, zuiver en eenvoudig, ook zonder eenige bijvoeging, gebruikt en aan Gods volk bediend. Van den Doop zijn vele voorbeelden in de Handelingen der Apostelen. Het Nachtmal van Jezus Christus hadden de Korinthiërs eenigzins veranderd; en om hen wederom op de rechte inzet- ting en het goede gebruik te wijzen, neemt Paulus de eenvoudige woorden en de inzetting van Jezus Christus, zonder alle verdere bijvoeging, houdt hun deze voor en beveelt hun deze te volgen, en laat het daarbij ten eenen male blijven, 1 Kor. 11.

11.6. Van de Christelijke gemeente

Alzoo hebben de heilige apostelen alle heidenen en volken, door de prediking des Evangelies en den dienst der Sacramenten, in de kerk, welker hoofd Christus is, vergaderd en hen daarin opgebouwd en onderhouden. Verder hebben zij hen met geene ceremoniën zwaar- der belast. Want in het 2e hoofdstuk van de Handelingen der Apostelen, waar het volkomen beeld eener rechte en ware Christelijke gemeente wordt gevonden, hebben wij ten eerste: de zending der apostelen, onder welke Petrus eerst het Evangelie, dat is, de boete en vergeving der zonden door Christus Jezus predikt. Daarna doopt hij ze, zoodat ze Gods volk worden. Hierop volgt, dat zij,

-die Christenen geworden waren, volhardden in de leer der apostelen, in het gebed, in het breken des broods en in de gemeenschap. Hier worden dus genoegzaam alle rechte en wezenlijke stukken der Christelijke kerk genoemd, de leer der bekeering en der vergeving van zonden, de Doop, het volhardden en toenemen in de Christelijke leer, het Nachtmal des Heeren, dat hier genoemd wordt het broodbreken, en de gemeenschap, d. i. de liefde, de vriendelijkheid en de werken der barmhartigheid. Wat echter in Handelingen 15 bevolen wordt aan de heidenen, dat zij zich n. m.l. zouden onthouden van bloed en van het verstikte, is slechts voor een tijd van kracht geweest en bedoelde allen aanstoot weg te nemen. Overigens hebben de apostelen, inzonderheid Paulus, de gemeente ernstiglijk vermaand, bij de hierboven gemelde en gestaafde leer te blijven, ook zich voor allerlei toevoegselen, nieuwigheden en menschenleer te wachten, daar dit alles toch van de waarheid afvoert, gelijk men dat vindt in Kol. 2; Phillipp. 3; 1 Tim. 4 en 6; en Tit. 1. Hiermede is genoegzaam aangetoond, dat de apostelen niets nieuws, noch meer, dan hetgeen zij van den Heere ontvangen hadden, allen volken geleerd hebben.

12. SLOTSOM,

DAT DIT GELOOF HET RECHTE. WAARACHTIGE EN OEROUDE GELOOF IS. DAT EEUWIG ONBEWOGEN ZAL BLIJVEN STAAN.

Dit heilige, onbevleete geloof, dat van 's Heeren wege door de apostelen geplant en opgericht is onder alle volkeren, is sterk aangevochten en besneden, terstond na het verscheiden der heilige apostelen door velerlei onreine lieden, die allerlei valschen waan en verkeerd geloof in de wereld brachten en ook schadelijke secten stichtten. Daarenboven werd het ook zwaar vervolgd met het zwaard der tyrannen. Maar in al deze gevaren heeft de waarheid overwonnen

en getriumfeerd. Want ofschoon de burgers van de stad des duivels, in navolging van hunnen patriarch Kain, dood en verderf aanrichtten en valsche profeten onheil gesticht hebben, zoo triomfeert toch de stad Gods en het bloed des onschuldigen Abels en zijner broederen roept nog! Toen echter later de vervolging wat geluwd was en de vervolgens jammerlijk en gruwzaam geboet hadden voor hunne bloedvergietingen, daarbij ook de ketterijen door de getrouwe herders dapper waren bestreden en overwonnen, werd nochtans in dien vreedestijd aan ons heilig geloof niet weinig schade toegebracht. Want de rust bracht zekerheid, onbezorgdheid, wellust en vleeschelijk jagen naar rijkdom en macht. En door geld- en heerschzucht werd een groot vergif in de kerk gegoten; zoodat de religie zeer ernstiglijk schade leed. Want dewijl de dienaren des Woords er meer op uit waren rijkdom te verwerven, dan om hun ambt trouw en goed te vervullen en de kerk te verbeteren, hebben zij zich bijgeloof voor -ware religie laten welgevallen.

Daaruit volgde, dat de eenvoudigheid des waren geloofs spoedig vergeten werd, dat men nieuwe toevoegselen maakte, de oude gebruiken en de oude zeden of wijzigde of gansch omkeerde en misbruikte, waardoor men ten opzichte van de leer en de Christelijke gebruiken zeer ver afdwaalde van den weg der waarheid en in eenen dwaalweg terecht kwam van dwaze en ten deele zelfs afgodische ceremoniën. Daaraan hebben wij te danken nog ten huldigen dage den gruwel van de macht des pausen, van den aflaat van de missen voor de dooden en de levenden, van de verdienste, kracht en voor, bidding der heiligen in den hemel, van de verwring van hun gebeente hier op aarde, van de afgoden en van al de versiering, pracht en praal der kerken, van het betaalde tempelgezag en gebed; en ook van den ganschen zwerm van het onnutte monnikendom. Dit alles en andere dergelijke dwaasheden meer zijn niet anders dan ijdele nieuwig- heden, verbasteringen en omkeeringen van de oude orde, die geen rond in Gods Woord hebben en ook God ten eenenmale mishagen.

En toch blijven vele hardnekkige lieden nog woeden en twisten om zulke stukken en beproeven de heele wereld wijs te maken, dat deze hunne dwaasheid, nieuwigheid en omkeering van Gods inzetting het oude geloof zoude zijn, terwijl ze toch weten, _ of ze willen het niet weten _, dat hun geschreeuw zoo bitter weinig grond heeft en dat zij, als zij de zaak slechts in haar ware gedaante willen beschouwen, zoo geheel ontbloot en ellendig zijn.

En hoewel nu deze pauselijke religie ettelijke honderden jaren ge- duurd, geregeerd en gezegevierd heeft, heeft nochtans God door alle tijden heen trouwe dienaars gezonden en Zijn heilig volk gehad, hoe klein ook, gelijk ten tijde van de richteren en koningen van Juda en Israël, ook in de Babylonische ballingschap, hoewel het wel de ergste tijd geweest is vlak voor en bij de komst van Christus. Gelijk ook thans, hoe meer de wederkomst van Christus nadert, het des te erger in de wereld wordt. Nochtans (gelijk straks gemeld) heeft God ten allen tijde, en ook nu nog, Zijn Woord aan het licht gebracht. Daarentegen heeft de paus met zijne trawanten tot dusver, evenals ook Mahomed met de zijnen Goelijk het dan ook van den waren anti christ niet anders te wachten is) het onderstaan de eeuwenoude religie te onderdrukken en zijne nieuwe ordeningen, onzen vaders van oude tijden af onbekend, in te voeren, tot geldigheid te brengen en onder den naam Gods en Zijner heilige kerk der gansche Christenheid op te leggen. Want het is klaar en duidelijk uit de acten of handelingen van den paus en van zijne gewaande geestelijken, ook uit die der Mahomedanen, wat deze nu meer dan 600 jaren en de anderen nu bijna 900 jaren beraamd en uitgevoerd hebben. Waaruit gemakkelijk op te maken is, wat zij ook thans met hunne conciliën en raadslagen voor hebben.

Maar hoe de paus ook roemt en pocht, en hoe hij ook zijn nieuwe en gewaande religie met valsche, doch schoonklinkende titels versiert, zich op veel honderden jaren beroemt, vele conciliën, patres, heiligen, doctoren, universiteiten, kloosters, zingen, bidden, vasten,

aalmoezen, discipline en dergelijke dingen opsomt, hoeveel het ook zij, laat ons zijn religie van ons werpen en de ware, eeuwen-oude religie aannemen, als diegene, die van den aanvang der wereld reeds duurt, door welke alle heiligen van alle tijden God bemind, vereerd en gediend hebben, terwijl zij van de pauselijke leer en godsdienst in het geheel niets geweten hebben. Moeten wij dan hierom door de wereld gehaat en vervolgd worden, zoo is hetzelfde aan alle heilige profeten en in het bijzonder aan Jezus Christus onzen Heere voor ons ook overkomen. Hij zal spoedig komen ten gerichte en geheel en al verstoren het rijk van den anti-christ, dien Hij nu reeds doodt met den Geest Zijns monde. Ons ware leven is niet hier op de aarde, het hemelrijk is ons vaderland. Vandaar verwachten wij den Heiland Jezus Christus, onzen Heere, die ons sterfelijke en geplaagde lichaam zal opwekken en verheerlijken, opdat Hij het gelijkvormig make aan Zijn heerlijk en verklaard lichaam, naar de werking, waardoor Hij ook alle dingen Zichzelven kan onderwerpen. Hem zij de eer en de prijs van nu aan tot in eeuwigheid.
Amen.

Gedrukt te Zurich
bij
Christoffel Froschouer.